

Herasymovych, Ivan
ZHyttia i vidnosyny na
Radians'kii Ukraini

БІБЛІОТЕКА „Українського Слова“

Ч. 14.

Іван Герасимович.

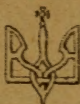
Життя й відносини на Радянській Україні

Bibliothek des „Ukrainske Slowo“.
Nr. 14. I. Herasymowytsch. Die Zustände in der Sowjet-Ukraine.

ВИДАВНИЦТВО
„Українське Слово“
В БЕРЛІНІ

БІБЛІОТЕКА „Українського Слова"

Ч. 14.

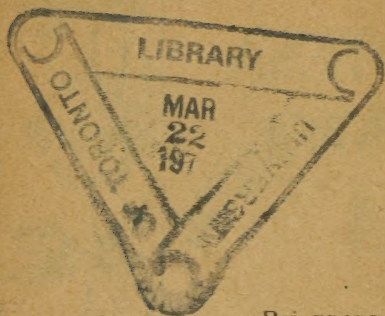
Іван Герасимович.

Життя й відносини на Радянській Україні

БЕРЛІН 1922

ВИДАВНИЦТВО
„Українське Слово"
В БЕРЛІНІ

Із друкарні
Börsenbuchdruckerei Denter & Nicolas, Берлін.

Життя та відносини на радянській Україні.

Вернувшись з радянської України, маю намір на підставі моїх особистих вражінь представити в короткій формі образ тамошніх політичних, економічних, просвітніх і національних відносин та настроїв. Старатимуся писати про події так, як вони розвивалися в ґенетичному порядку.

Надії на большевизм.

Денікинці, занявши при кінці 1919. р. майже цілу Україну, нехтували українську мову, нищили українські школи та люто переслідували всякі змагання до національної та територіяльної незалежности. Тим своїм непримиримим становищем до української ідеї стратили вони всякі симпатії серед українського народу. І коли большевики стали з півночі напирати на денікинців, то на Україні вибухло повстання, а скоріще цілий ряд повстань, які головно й остаточно зліквідували доволі численну денікинську армію, поки ще большевики зуміли прийти. Большевики йшли з медотечивими гаслами на

1*

устах. Троцький видав цілий ряд декретів, в яких запевняв, що Україна має бути вповні незалежна, що урядовою мовою має бути мова українська, що Україною мають правити тільки українські робітники та селяне, а ніхто чужий — та закликав червону армію, щоб памятала, що вона не є окупаційною армією, а тільки освободжує Україну і дає їй змогу управлятися власними внутрішніми силами.

Українські комуністи („боротьбісти") словом і письмом промощували большевикам дорогу в українські міста й села. Вони запевняли, що російські большевицькі політики ґрунтовно змінили свій напрямок супроти України. Коли раніще стояли вони на становищу всеросійському і всякий український національний обяв уважали контрреволюцією, так навпаки тепер вони не тільки полишають повну свободу всесторонньому національному й економічному розвиткові, але навіть признають цілковиту незалежність — самостійність радянської України.

Тільки невелика частина українського громадянства скептично дивилася тоді на ті несподівані прояви толеранції і — так сказатиб безінтересовної любови до України з боку російських правлячих кругів, не довіряла їхнім наказам і декретам, та вважала, що українські ко-

муністи — „боротьбісти“ просто обдурюються большевицькими проводирями. Одначе більшість української інтеліґенції, українського робітництва і українського селянства ріжного політичного напряму вірила у большевицькі декрети, а на „боротьбістів“ дивилася як на партію будучности, яка обійме провід на вільній незалежній радянській Україні.

Такі були тодішні надії. Одначе скоріше, чим міг хто-небудь це припустити, большевики скинули маску і, зайнявши цілу Україну, кинули в кут усі свої проклямації, накази і декрети і теперішнім своїм поводженням зовсім не ріжнилися від того, яке було за попередніх двох окупацій.

Українські комуністи-боротьбісти, які по другій большевицькій евакуації зосталися були на місцях і з небезпекою для свого життя вели підпольну роботу в користь большевизму, стали видавати щоденник „Боротьба“ та переводити в ріжних містах України партійну українську комуністичну орґанізацію. Російські большевики, що згуртувалися в КПБУ. (комуністична партія большевиків України) і заступають ідею „єдиної неділимої“, в першій мірі розпочали заїлу боротьбу якраз проти українських комуністів - боротьбістів і в короткому часі довели до розвя-

зання партії боротьбістів та закриття їхніх орґанів і орґанізацій.

Українські комуністи-боротьбісти були приневолені вписатися в партію КПБУ, що і дійсно частина зробила проти свого переконання, боячися переслідувань (арештів та розстрілів), частина зосталась безпартійною, а частина пішла в підпілля.

Виступаючи всупереч запевнювань Троцького і других большевицьких ватажків — проти українських революціонерів і комуністів, — російські большевики наглядно довели, що вони руководяться російським імперіялізмом і крайною національною ворожнечею до всього, що українське, та, що — виходячи з того становища — їм блищий найреакційніщий російський чорносотенець, чим найбільш червоний революціонер-Українець, аж до українського комуніста включно. Одним словом большевики, почувши твердіщий ґрунт під ногами, без обиняків скинули маску і показали світові своє правдиве чорносотенне тілько на червоно помазане обличчя.

Упоравшись з боротьбістами, зпоміж котрих декого й розстріляно, розпочали систематичне нищення Українців на Україні.

Добольшевицька українізація.

Не від річи буде бодай кількома словами згадати про стан українізації в часі третьої інвазії большевиків на Україну.

Російська революція в 1917. р. збудила всі народи був. російської імперії, а в першій мірі український нарід до нового життя. Український нарід, зостаючись сотками літ в національній, соціяльній, політичній і економічній неволі, став революційним шляхом добиватися свободи у всіх тих напрямках. Національна свідомість у всіх верствах суспільности зростає з замітною скорістю, а в слід за тим зростають істнуючі і повстають нові політичні, економічні і освітні орґанізації та національні народні, середні і вищі школи. „Просвіти", кооперації і школи стали осередками українізації. Українобанки, Дніпросоюзи, Споживсоюзи і инші товариства та орґанізації в розмірно короткому часі розвинулися так гарно, що стали міліоновими ба й міліярдовими інституціями. Вони не обмежуються діяльністю тільки фінансово-економічного напрямку, а розвивають також дуже широку й систематичну освітню діяльність, субвенціонуючи всілякі видавничі спілки і власним накладом випускаючи в світ численні видавництва. Українізація поступає скорим кроком не тільки на селі, але й

по містам. Навіть у такому інтернаціональному, портовому місті як Одеса, українізація так поступила, що ті, які місто це знали за часів австрійської окупації, в 1918. р., за два роки після не могли з дива зійти. Роковини смерти Тараса Шевченка в березні 1920. р. святковано величавою, небувалою в Одесі маніфестацією, в якій брали участь українські військові частини, українські школи, українські робітничі орґанізації, українські морські орґанізації, а дальше залізничники, пожарники, жіночі товариства, „Просвіти" і т. д., а все це з жовто-блакитними прапорами (попри національні були й червоні прапори) при звуках „Ще не вмерла" та „Заповіту"... Почесний похід, який густими лавами тягнувся до 3 верств, показав силу Українців в самій Одесі і зробив сильне, незатерте враження. Те саме було й по других містах і по селах.

Большевики, як непоправні російські централісти й імперялісти поставили собі найблищою задачею „во что бы то не стало" знищити до щенту всю проведену досі освітно-культурну і фінансово-економічну українську орґанізацію і арештами та масовими розстрілами стероризувати українську інтеліґенцію, українське робітництво і українське селянство. А що тоді на Україні знаходилися Галичане, які перед польською навалою мусіли покидати

свій рідний край, і ті Галичине, як свідомий елємент також вкладали багато праці у відродження України, то переслідування Українців відносилося так до Придніпрянців, як і до Придністрянців в рівній мірі.

Провокація і терор.

Освовою в тій геростратській діяльности большевиків були провокація і терор.

Не дивлячись, що національне, соціяльне, політичне й економічне визволення України — це так корінно революційні події, що революція і відродження України стали синонімами, — большевики крикливою аґітацією й провокаційними напастями почали клеветати, немов-то Українці — це контрреволюціонери, а їхні орґанізації — це гнізда контрреволюції і вони, як такі мусять бути знищені.

І для української інтеліґенції, для українського робітництва і для українського селянства почалася нова крівава Голгофа.

Перш усього кинулися большевики зі скаженою заїлістю на Галичан. Усіх, кого можна було тільки зловити, посаджено в „чека“, а потім в тюрму. Старшини й стрільці сотнями томилися по тюрмах, не почуваючи ніякої вини за собою (доволі

багато Галичан встигло заздалегідь переховатися).

З Київа приїхав до Одеси поручник Галицький із повновластями з штабу червоної армії в справі визволення з тюрми і перевозу Галичан до Київа. Одеська „чека" поставилася до цього страшенно ворожо. Кінець-кінцем позволено Галицькому забрати Галичан і вивезти їх окремим поїздом до Київа. Галицький оголосив це в часописях і закликав всіх Галичан (також тих, що переховувалися в підпоплі), щоб зареєструвалися на виїзд. Багато послухало цього зазиву. І ті, що вийшли з тюрми, і ті, що добровільно зголосилися до від'їзду, повсідали в призначені ваґони і ждали від'їзду, який мав — наступити в ночі. Були там старшини й стрільці, жінки й діти. Паровіз не надходив і всі полягали спати.

По півночі прибули чекісти з кулеметами, тихенько обступили поїзд Галичан і зразу стали сипати кулями по ваґонах, вбиваючи та ранячи сплячих чоловіків, жінок та дітей. Не беруся малювати того страшного образу, який счинився в наслідок цього нападу большевицьких розбишак, бо навряд чи перо людське в стані, як слід представити ті, серце розриваючі, сцени... Скажу тільки коротко: кого не вбито на смерть, того опісля арештовано, а ранених відставлено до

тюремного шпиталю. Між арештованими був і Галицький, якого мало що не розстрілями. До рана вивозили чекісти побиті жертви, а сходяче сонце освітило рано посічені кулями і кровію обризкані ваґони й цілі потоки крови під ваґонами та на шляху, куди вивозили побиті жертви...

Комуністам мало було тої крови. Замкнених у тюрму здесятковано розстрілами і то не тільки старшин, а також стрільців.

Так пересіяних через густе сито частину Галичан відправлено через Миколаїв до Харкова, а частина (біля 60 люда) зосталася в Одесі в тюрмі.

Слідство в справі одеської різні.

Для характеристики відносин скажу ще декілька слів про слідство в справі крівавих подій в Одесі.

Діялося це літом 1920. р. в часі наступу большевиків на Галичину. Комуністи — як звісно — мають у себе готові правительства для всіх держав і країв так, що під тим оглядом вони не мають клопоту на випадок заняття чи збольшевичення якої небудь ґровінції. Річ ясна — і для Галичини спрепарували вони відповідне правдиво комуністчине правительство.

Переслідування Галичан взагалі, а зокрема вище згадані кріваві події в Одесі були тому „правительству“ дуже не на руку. Щоб як небудь виплутатися з тої

неприємної ситуації і замилити людям очі, вислано з Харкова до Одеси „комісію“ для розсліджения тих крівавих подій. На чолі тої комісії був цілковито скомунізований Галичанин д-р. Сіяк. Він тільки тим журився, як оправдає большевиків, коли в Галичині стануть закидати їм їхні масові убийства Галичан. І той чоловік мав переводити слідство... Річ ясна, — винуватих не знайдено, а що більше, чека офіціяльно заявила йому, що в одеських тюрмах і арештах нема ані одного Галичанина. Між тим — як сказано — в самій тюрмі було тоді понад 60 люда, а по других участках і арештах були також Галичане. Коли опісля в приватній дорозі доказано д-рові Сіякові, що заява чека свідомо брехлива і виснено, як справа дійсно мається, тоді д-р. Сіяк прийшов з председателем одеської чека до тюрми, виголосив зголодженим і горем прибитим Галичанам палку, яскраво червону промову, обіцяв, що „завтра“ вийдуть усі на волю, сів на потяг, тай поїхав... А Галичане зостались на ласку і неласку одеської чека і не одно „завтра“ минуло, доки їх по одному, по 3, по 5 випущено не на волю, а під штиками відправлено в червону армію... Доволі сказати, що послідніх із тої „шістьдесятки“, випущено „на волю“ ледви по трьох місяцях з половиною після від'їзду д-ра Сіяка.

Переслідування Придніпрянців.

Майже рівночасно з переслідуванням Галичан розпочалися люті переслідування Наддніпрянців.

Усі хитрощі, всі провокації і весь досвід, зібраний довголітною діяльністю бувшої царської „охрани" й жандармерії зужили одеські чекісти, достойні наслідники славнозвісних опричників, в нищенні українських організацій і Українців взагалі.

Вже вище сказано було, що українська кооперація, українські фінансові інституції, українські товариства та школи зросли з нечуваною скорістю і економічно стали на твердий ґрунт. В самій Одесі, в ріжних частях міста, начислювано понад 30 „Просвіт", а кромі того ріжних инших товариств, бібліотек і орґанізацій просвітно-культурних було поверх 40. До того школи з свідомим українським учительським персоналом були підставою тої культурно-національної праці та давали все свіжий контінґент свідомого молодого громадянства, — а шкіл українських помимо перепон було в Одесі около трицяти.

Большевики з початку удавали, що нічого не мають проти всіх тих просвітно-економічних орґанізацій. І народ, нічого не предчуваючи, вписувався в члени, сходився на читання часописей, на відчити, на концерти та представлення і т. п.

Коли Галичане сиділи по тюрмах, то одеська „Жіноча Громада“ збирала за відомом большевицької влади жертви в грошах, тютюні і продуктах та через туюж владу в леґальній дорозі пересилала нещасним.

Нараз з початком червня 1920. р. почалися арешти, головно членів „Просвіти“, „Жіночої Громади“. та українських кооперацій. Арештованим закидувано збірки на користь зостаючих в тюрмі Галичан, сходини (за відомом влади в леґально істнуючих товариствах) і т. ин. А щоб цьому всьому надати більшої ваги, названо це все контрреволюцією та петлюрівщиною... (Для вияснення справи не від річі додати, що кому большевики закидають „петлюрівщину“, той не зовсім мусить бути прихильником Петлюри. Ця назва свідомо провокаційна, як давніще чорносотенська „мазепинщина“ і російські імперіялісти причіплюють її до кожної свідомої людини, до якоїб вона небудь приналежала української партії).

Розстріли.

За місяць опісля слідували масові розстріли арештованих Українців, головнож інтеліґенції, членів виділів, або звичайних діяльних членів товариств. Розстрілювано по 70 до 80 денно.

Треба було подивляти, з яким героїзмом, з якою вірою в святе діло йшли нещасні жертви на смерть. З піднесеними головами, твердими кроками ступали оточені штиками та кулеметами піших і кінних чекістів...

Перед розстрілами, голова першої української церковної громади в Одесі, старенький Климович сказав коротку зворушаючу промову, яку закінчив окликом: „Вмираємо за святе діло! Україно, наша Мати! Скільки жертв крівавих вимагаєш Ти від синів Твоїх!...“ Незвичайно достойно держала себе голова одеської „Жіночої Громади“ добр. Олеся Комарецька. Висока, струнка, гарна, поставна, з піднятою головою, — з таким спокоєм йшла на смерть як бувало на виділове засідання. Не трівога, не страх, — а скоріще обурення малювалося на її інтеліґентному, прегарному обличчю. — „Точіть нашу кров, прокляті кровопійці! Але тямте, що страшна пімста за наші кривди вас не мине!...“ — були послідні слова покійної Олесі... І так всі погинули як герої. — Ніхто не просив пощади у лютих, непримиримих ворогів своїх. Честь їх славній памяті!

Так гинули лікарі, інжінери, кооператори, учителі, студенти, малярі, артисти, віртуози, журналісти, поети, священники — одним словом сама сіль нашої нації.

Придніпрянці і Галичане спочили разом, одначе не в могилі, як можнаб було надіятися, а викинуто їх мов собак десь далеко за містом в нетри каменеломів. Туди комуністи сотнями й тисячами вивозили розстріляні жертви і звідти розлягається такий смрід, що люде на кілька верств обминають це страшне місце.

Похід проти укр. кооперації і економ. інституцій.

Стероризувавши українське громадянство масовими розстрілами, розпочали большевики систематичний похід проти української кооперації і економ. інституцій.

Що до Українобанку, то цю справу большевики полагодили скоро і дуже просто: Українобанк націоналізували і всі гроші сконфіскували.

Проти „Дніпросоюза", „Споживсоюза" і других кооперацій розпочали комуністи по своїх часописях і на мітінґах кампанію, представляючи, що це гнізда буржуазії і контрреволюції, та що всі ті кооперативні товариства мусять бути ґрунтовно зреформовані і стягнені в одно комуністичне кооперативне товариство.

І це, з чим українська кооперація досі з успіхом боролася: підчинення її московській кооперації, -- перевели кому-

ністи насильно. І тут знову доказали большевики як на долоні, що крайня права чорносотенщина і крайнє лівий червоний комунізм тільки в теорії розбіжні, а в практиці вони дуже споріднені, і стремлять до одної цілі.

Ще в часі масових арештовань і розстрілів Українців впадало в очи, що розмірно дуже мало арештовано, а ще менше розстріляно чорносотенців. А самих найвизначніщих чорносотенців (як напр. редакторів „Сына Отечества“ і „Единой Руси“, директора чорносотенної одеської ґімназії Сініцина і т. ин.) посаджено з початку про людське око в концентраційний табор, а опісля зовсім пущено на волю. На оправдання заявили большевики, що „інтеліґентних людей не хотять нищити“ . . .

Кінець - кінцем чорні й червоні зійшлися в кооперації і там до спілки стали виганяти Українців з їхнього власного товариства, так, що тільки невеличка частина українських кооператорів зосталась в Одесі. Всі майже Українці кооператори мусіли покидати місто і розбрелися по провінції. В одеських кооператорах осталися майже виключно Жиди і Москалі.

Шкільництво на Україні.

Шкільництво на Україні на папері зовсім автономне і незалежне від московського центра. В дійсности ж комісар освіти Гринько (Українець) має звязані руки й ноги, його заступник і „ответственные работнікі“ Москвичі або Жиди, які по змозі на місці паралізують немилі їм розпорядки Гринька, а в шкільних справах звичайно йдуть „предписанія“ з центра від комісара освіти Луначарського.

Шкільництво обіймає відділи дошкільний (ясла і дитячі сади), відділ шкільний (трудові школи низчого і вищого типу та вищі фахові школи) і позашкільний (просвітно-культурні товариства, народні університети, курси для ліквідації неграмотности і т. п.) крім трудових шкіл улаштовано ще школи комунальні, щось в роді інтернатів.

До початку р. 1921. всі шкільні діти по містах діставали в школі їжу, а саме сніданння й обід зі шматком хліба. Це стягало до школи дуже багато дітей, а коло них сяк-так прохарчовувалися й учителі. По селах тільки діти в дошкільному віці діставали харч, хоча не всюди — иншим же не давали їсти.

Школи поставлені дуже погано. Шкільних підручників майже нема, шкільних приладдів так само. Нерідко на

школу, до якої ходило з 200 дітей, надсилано 10 до 15 шкільних підручників, 12 до 15 олівців та з один десяток пер і це все на цілий рік, або і того ні.

Не від річи додати, що українських підручників (принаймні в одеській ґубернії) майже ніколи не було на складі і я сам нераз був свідком, як учителям і учителькам українських шкіл, нібп „ізза недостачі укр. підручників“ силою давали російські. Мало того. Народний комісар освіти в Харкові Гринько видав наказ, щоб по всіх школах на Україні учено української мови. Одначе цей розпорядок здебільшого зостається на папері через неприхильне становище деяких повітових „наробразів“. І коли не вважаючи на бідність шкільного приладдя по школах, на неприхильне до них становище всяких „наробразів“ і вороже просто відношення инших большевицьких урядів — українські школи все таки розвиваються, навіть часом краще, ніж російські, то це треба завдячити тільки дійсно пожертвування гідній праці свідомого українського учительства, співділанню батьків, а вкінці і гарному відношенню до школи української молоді.

Инші національні школи (польські, вірменські, грецькі та инші) також краще розвиваються, ніж школи російські. І це розуміється — завдячують вони не

офіціяльній владі, а приватній ініціятиві.

Почавши від березня 1921. року большевицька влада майже перестала цікавитися школою і учительством. Дітям по мійських школах перестали давати харч, учителям перестали виплачувати платню та видавати пайок. (Що до платні і пайка взагалі — позволю собі сказати декілька слів низче.)

Національним школам допомогала приватня ініціятива, а самі родичі дбали за шкільні прибори, помогали в улаштовані шкільних столових та старалися полекшити невиносиму долю учителів.

Мабуть задля того, щоб сторонні елєменти мали менше впливу на школу, надійшов був наказ з центра, щоб приватну ініціятиву в підпомаганні шкіл припинити, бо цим компромітується совєтська влада: Народ, бачучи, що школи є піддержувані приватною ініціятивою -- може подумати, що совєтський уряд занадто мало інтересується школами....

Як з одного боку дивоглядна ця заборона, так з другого ще цікавіше, що ця заборона зачепила майже самі тільки українсьі школи по містах, бо н. пр. польські, вірменські та инші нац. школи не мали з цього погляду перепон. Що до сільських шкіл -- то вони силою обставин, переважно удержуються грома-

дами, а самі громадяне складаються на харчі для вчителя, відпускають йому одну, дві, три або й більше десятин поля, яке дуже часто й самі обробляють і засівають, а також платять грішми. Коли зважити, що офіціяльна платня і пайок совєтських робітників зовсім не вистарчає на удержання одної людини, не говорячи вже про семю, то не дивно, що посада вчителя на селі, де школу удержує громада — являється тепер дуже гарною і до неї рвуться бувші директори ґімназій, комісарі освіти й инші.

Офіціяльна платня учителя дуже невелика і хитається між 3 000 і 10 000 рублями, до цього зараховується ще 60% до 100% преміяльних додатків (щось подібного до додатку на дорожнечу). Офіціяльний пайок також дуже маленький, а саме: 11 російських фунтів муки, та ½ фунта соли. Раніш діставали ще крім цього (час від часу) також ¼ фунта мяса, декілька декаґрамів олії, або сала і трохи крупи — це на пів місяця, одначе за останні три четверти року учителі тих річей зовсім не діставали. Платню в послідніх часах стали виплачувати і за попередні місяці, одначе з цього невелика користь, коли зважити, що цілomісячна платня не вистарчає на прожиття й одного дня.

В Одесі на зборах заявили учителі,

що за таку платню і серед таких обставин фізично неможливо працювати в школі. На це присутні на зборах комуністи розкричалися і заявили, що силою (штиками) приневолять вчити, а жадання підвищення платні та призначення людяного пайка — назвали контрреволюційним виступом.

І дійсно вчителі, особливо українські, були якийсь час під строгим доглядом чрезвичайки, а багато з них і арештовано. Бували школи (напр. Український Учительський Інститут в Ісаїві), де заарештовано майже всіх учителів і учительок враз зі студентами — ніби за „контрреволюцію і петлюрівщину". Одного з них, Нищадина, розстріляли без ніякого доказу вини.

Кінець-кінцем большевики полагодили шкільну крізу дуже просто й оригінально: шкіл в Одесі було поверх 300, а з них українських щось коло 40. — Отже большевики звели число шкіл взагалі із 300 на 30, а в тому числі українських на чотирі. Слідком за тим пішло „сокращеніе штатов" (багато учителів і учительок викинуто) і з тих ощадностей, які пороблено на тому „сокращенію" обіцяно було дещо підвищити залишеним учителям місячну платню.

Українська православна церква.

В теперішніх важких часах взагалі, а для українства особливо, починає українська церква грати в' українському життю незвичайно важну ролю і поруч української школи стає дуже важним чинником в ширенню і закріпленню українства.

Большевики, як звісно, проголосили відлучення церкви від держави і уважають церковну справу внутрішньою, справою певної віроісповідної громади та до неї не хотять (офіціяльно) вмішуватися. Українське православне громадянство спираючися на це, розпочало на велику скалю повну українізацію церкви.

В Києві повстала Всеукраїнська Православна Церковна Рада, яка виробила орґанізаційний церковний статут а саме для Всеукраїнської Православної Церковної Ради, для Ґуберніяльних Українських Православних Рад, для Повітових Українських Православних Рад і для Волосних Українських Православних Рад.

Всеукраїнська Православна Церковна Рада, яка згуртувалася коло київського Софійського Собору, розпочала дуже живу діяльність, як в самому Київі, так і по цілій Київщині, та по других ґуберніях і здобула собі величезний вплив на цілу українську суспільність, яка зі своєї сторони її морально і матеріяльно підпо-

магає. Провід спочиває в руках свідомого українського духовенства і виборних зпоміж мирян, а на чолі стоять: добр. Мороз, голова Всеукраїнської Православної Церковної Ради, Вол. Чеховський бувший премієр УНР. та инші визначні українські громадяне. Митрополитом настановлено о. Василя Липківського.

При Всеукраїнській Православній Церковній Раді істнує комісія українських теологів і вчених для перекладів святого письма і богослужебних книг. Переклади робляться дуже уважно, на підставі оригінальних грецьких, старославянських та гебрейських текстів і порівнюються із текстом російським. Український текст перекладів незвичайно живий, дуже зроузмілий а при тім відзначається так званим церковним (біблійним) стилем. Всі найконечніші богослужебні книги вже переложено.

Заходами Всеукраїнської Православної Церковної Ради відбувся в місяці травні 1921. р. в Київі ґубернський собор Української Православної Церкви, на якому були присутні делеґати від громад, волостей і повітів -- особи духовного чину і миряне. Цей собор зробив важні постанови що до дальшого устрою української православної церкви.

Київський ґубернський церковний

собор затвердив і одобрив дотеперішню діяльність Всеукраїнської Православної Церковної Ради і висловив їй свою найбільшу подяку.

Священники тільки сповняючи свою службу мусять одягатися в священницьку одежу; поза службою вони можуть носити цивільне убрання, стригти волосся та працювати в установах, урядах, школах, майстернях і т. п.

Єпископи не мусять бути нежонаті; нежонаті кандидати в ніякому разі не мають першенства перед жонатими. Взагалі що до подружжа, то українське православне духовенство обовязують ті самі норми, що й мирян.

Українізація церков відбувається таким способом: коли члени якоїсь парафії бажають зукраїнізувати свою церкву, то улаштовують в тій справі збори парафіян і більшістю голосів рішають. На випадок ухвали вибирають комітет (церковну раду), який полагоджує формальности, дбає про улаштовання українського церковного хору, та про церковний причет. Коли місцевий священник не хоче згодитися відправляти богослуження українською мовою, то задержують його тільки до тої пори, доки Всеукраїнська Православна Церковна Рада не пришле відповідного українського священника. Мотиви церковних співів мають бути староукраїнські,

досі заборонені московським синодом, взяті з Київо-печерської Лаври, та инших українських монастирів.

Зпоміж найбільш заслужених коло українізації церкви і найповажніщих членів українського духовенства вибрано відповідних кандидатів на пятьох чи сімох українських православних єпископів, яких висвятить царгородський або грузинський патріярх.

Ухвалено одноголосно автокефалію української православної церкви з тим, що її головою має бути окремий від посторонньої церковної влади, незалежний український православний патріярх в Київі, якого висвятять вище згадані два патріярхи. Вже намічено на цей високий стан дуже достойного кандидата, сеніора зпоміж українського духовенства.

Як можна було надіятися, московський патріярх Тихон і весь московський єпископський совет дуже ворожо віднеслися до українізації і автокефалії церкви. Та бачучи, що отвертою боротьбою нічого не вдієш, московський патріярх взявся на хитрощі. Він признав „автономію“ української православної церкви очевидно під своїм патронатом, а в доказ тої автономії надіслав на Україну „священний совет єпископів всея України“, людей ворожих українському рухові, та наказав утворити бюро для перекладів святого письма і

богослужебних книг на українську мову.

Одначе ті хитрощі не мають ніякого успіху, бо московщина так вже далася українському народові взнаки, що ніхто навіть і чути не хоче про дальшу злуку з нею.

Крім таких московських хитрощів „з гори“, в виді підшивання під українство, ведуть, панрусисти „з долу“ шалену, ординарну, низьку аґітацію немов то українська православна церква — це уніятська та польська видумка, що церкви українізується тому, щоби опісля віддати їх в жидівські руки і т. п. Одначе і тая провокаційна і злочинна аґітація відбивається о рішучість і відпорність широких мас українського народа.

Конець-кінцем стоїть церковна справа так, що в самому Києві більшість церков вже українізована, а на провінції в ґуберніях: київській, подільській, полтавській і ин. священників - Москвинів викидають із сіл, часто не дожидаючи навіть приходу українського душпастиря від Всеукраїнської Православної Церковної Ради. Навіть в Одесі є вже кілька зукраїнізованих церков, а в самій Херсонщині і Таврії поступає українізація скорим кроком. В Миколаєві собор і всі найкращі церкви зукраїнізовано.

Складки на Всеукраїнський Православний Фонд, на Всеукраїнську Право-

славну Церковну Раду і на инші тим подібні цілі — пливуть щедро зі всіх верств української суспільности, а збірають їх по церквах, на зборах і при всяких инших нагодах. Таке загальне заінтересовання має і виховуючий добрий бік, бо таким чином суспільність наочно бачить, що вона будує собі свою, від нікого незалежну, українську церкву і бореться за неї. Таким чином та своя церков стає ще рідніща і ворожі заходи ще менше мають до неї доступу.

Відправа в найчистіщій українській літературній мові, українське евангеліє, український гарний хор та українські обовязкові проповіди роблять непереможне враження. І коли російські церкви починають чим раз більше світити пусткою — то до українських церков сходиться усе більше народу, так що церковні мури не в стані всіх помістити.

Помітне одне цікаве явище: рівночасно із обезціненням релігії і церкви большевиками, відчувається, з другого боку, замітний зріст релігійности і заінтересовання до церкви, особливо української.

Всеукраїнська Православна Церковна Рада для вишколення і виховання церковного причету, улаштувала в Київі і на провінції церковні семинарії та церковні курси, а також в Київі істнує Укра-

їнська Православна Церковна Академія.

Одним словом: справа українізації й автокефалії української церкви йде добрим і певним шляхом і це один із дуже важних етапів до осягнення політичної та територіяльної незалежности.

Вибори в совєтському царстві.

Диктатура-деспотизм і народоправство з загальними виборами — це зовсім протилежні поняття, з яких одно виключає друге. Та це не перешкоджає комуністам пускати в світ блахмана, немов і в совєтському царстві істнують якісь вибори і то ще на ширших основах, ніж у других „буржуазних" демократичних державах. Це свідома цинічна брехня.

Вже приписана „с више" т. зв. система виборча, яка що хвилі міняється і виправляється в тому напрямі, щоби ті вибори зробити ще більш ілюзоричними, ніж вони є досі, — показує наглядно дійсну вартість того виборчого обману.

В тому часі, коли я перебував в Одесі, мали вибирати: 1000 червоноармейців одного заступника, 2.000 робітників одного і 4.000 селян також одного.

Ніякого виборчого права не мали: священники і весь причет церковний, кулаки (куркулі), — всякі, що брали участь в петлюрівських, махнівських, білоґвар-

дейських і т. п. повстаннях або взагалі в безпосередній чи навіть посередній боротьбі (як симпатики повстанців) зі совєтською владою — засуджені колись по підозрінню за „контрреволюцію“ і т. д.

Не розглядаючи близче дальших обмежень — вже вище наведені факти дають передсмак того, чого можна надіятися по так спрепарованій „виборчій системі“.

Як відомо окупаційна „красная армия“ на Україні складається в девять-десятих частях з чужого, ворожого українству елементу. Українські частини, о скільки їх ще не зовсім вислано на Мурман, чи на Кавказ, чи де в глуб Росії, порозкидані малюсенькими островцями між московською окупаційною армією, остаються там під строгим „товариським наглядом“ і не мають ніякої змоги як небудь виявити своєї української фізіономії. Вони мусять держатися правила: „скачи враже, як пан каже“, — а то як „неблагонадьожних“ вишлють їх з України за їхніми братами . . . Отже той в своїй головній масі чужий, напливовий, нічим не звязаний з Україною і навпаки дуже ворожий до українства елемент „вибирає“ пропорціонально найбільше число заступників. Очевидно саме вибирання є тільки пустою формальністю. На ділі ж властиво іменується з гори назначених комуністичних діячів,

яких виборці переважно не бачили і не бачать на очі, або досі ніколи навіть про них не чули.

Друга головна ґрупа виборців — це робітники. Як відомо в зрусифікованих українських містах більшість робітників є неукраїнської народности. Одначе український елємент становить тут всеж таки поважний процент, який зі стихійним поширюванням українства чимраз більш зростає, а в поодиноких заводах чи галузях промислу осягає подекуди й чисельну перевагу. Таке з російського становища некорисне чисельне відношення „реґулює“ центр в той спосіб, що українських робітників валами виселяють з України в глуб Росії чи куди, а натомість з відтам сотнями і тисячами напливають на Україну робітники російської народности (напр. залізничники або гірничники). На оправдання такого „живого товарообміну“ подається, що укр. робітники мусять в самому джерелі революції, в Росії набрати чисто революційного духа та досвіду, а з другої сторони північні „товарищи“ Росіяне мають на меті поширити на „контрреволюційній“ Україні правдиво комуністичного духа. Таким чином центр дбає, щоби з часом український елємент не набрав переваги між робітництвом України. Та російські комуністи навіть до цього робітництва

ставляться з певним недовіррям, даючи йому два рази менше виборчого права, ніж зовсім сліпому свому орудію „красноармейцам“... Коли зважити, що при совєтських виборах не може бути й мови про найпримітивнішу виборчу свободу (бо вибори передовсім явні: довкола стоять „отвєтствєнниє комуністіческіє работники“ та „чекісти“ і пильно слідять за „контрреволюціонерами“, яким вважають кожного, що важиться не голосувати на комуністичну лісту), то можна легко уявити собі, хто може перейти при таких „виборах“. Це ніякі справдішні вибори, а тільки фікція виборів, про що знають найкраще саміж робітники; та хоча в души, а часом буває й отверто протестують проти такої негідної комедії, одначе не відважуються поки що зовсім відтягатися від тих т. зв. „виборів“, щоби не мати до діла зі всемогучою „чекою“...

Коли так мається справа з робітничими виборами, то вибори серед селянства треба вважати вже не фікцією, а прямо глумом-наругою. Робітниче-селянська влада дає основі цілого населення України — селянству чотири рази менше виборчого права, ніж російським приблудам з „красної армії“. Та це тільки на око чотирі рази менше, бо коли взяти під розвагу всякі дальші обмеження, то це право змен-

шиться ще в десятеро або й двацятеро. Бо поминувши вже факт, що за трикратної інвазії большевиків на Україну і трикратного їх викидування звідси та постійного повстанчого і партизанського руху в часі самого большевицького володіння — в ріжних протибольшевицьких акціях брала участь переважна часть мужського селянського населення, — коли зважити, що кваліфікація на „кулака", „куркуля", „контрреволюціонера" або йогож симпатика і т. п. дуже розтяглива і неуловима і можна її приміннти до всякої нелюбої особи, божь це по більшій части тільки провокаційні наклепи і свого роду аґітаційні средства, — то можна уявити собі, скільки остане дійсно „блаґонадьожних", яким російські комуністи не побояться уділити четвертину виборчого права... Колиб їхнє число приблизно означити цифрово на 25% загалу селянського населення, — то булоб рішучо за багато.

Та буває, що і так спрепаровані та через густе сито комуністичної самоволі пересіяні селянські „виборці" не завсігди задовольняють всі бажання комуністичної партії і тут приходиться їм часом боротися з деякими трудностями. Я був напр. свідком таких „виборів" на селі:

Невелике поміщення „коммунистического клуба" до половини наповнене

„виборцями“ селянами. Навкола міліція з крісами (вінтовками) та чекісти з револьверами. Поміж виборцями крутяться кілька „комнезаможніх“. На переді коло стола засіли самі „отвєтствєнниє партійніє работнікі“, представники „уєздной тройки“ та „волостной пятьорки“, спеціяльні аґітатори то що, — одним словом сама комуністична сметана. Йдуть промови:

— Робітниче-селянська влада „уничтожила“ царя, поміщиків і капітал і дала селянству землю і волю. Були спроби контрреволюції. І так Центральна Рада спровадила Німців та Австрійців, які грабили Україну. Гетьман Скоропадський потайно орґанізував добровольческую армію і як бувший царський ґенерал хотів поставити царя на російський престол. Далі Колчак, Юденіч, Денікин, Вранґель з чужою поміччю старалися відреставрувати те, що не вдалося зробити Скоропадському. Петлюра спровадив польську шляхту, яка в страшний спосіб нищила українське робітництво і головно укр селянство. Всі капіталістичні держави, як ті люті змиї, тільки чигають на це, щоби задавити одиноку на світі робітниче-селянську владу. Одначе на сторожі стоїть „доблєсная красная армія“, яка побідила всіх ворогів і під якої сильною охороною зможе робітниче-селянська влада

завести правдиво комуністичний лад. Світова революція буде неминуче і тоді „красная армія“ завоює весь „капиталистическій мир“ та установить на цілому світі комуністичний лад. Щоб це осягнути, потрібно, щоби в нас був один комуністичний фронт. Наш комуністичний центр найліпше знає, хто найкраще надається до будови „совєтского строительства“, отже пропонуємо голосувати на отсей список. — І прочитав його.

Встає дядько Василь Потапенко: — А я гадав би, щоби вибрати когось зі села, хай і він вчиться того „совєтского строительства“. Всі ті тут прочитані в списку — дуже гарні товариші, одначе чужі люде і ми їх не знаємо. Наша громада хоче вибрати отсих кандидатів: (і вичислив всі імена). Чи правду я кажу?

— Правда, правда! — загуло в гурті. — Ми вибираємо тих, що сказав Потапенко!

Комуністи заметушилися.

— „Что это за вздор!?“ — крикнув голова. — Хто вам казав тих вибирати? Виборів ще нема! Тепер тільки „виборчіє пренія“. Слово „предоставляється“ товаришу Никитину.

Никитин передусім виганьбив виборців за те, що вони не знають основних правил зборів, бо тільки один голова може зарядити голосовання, коли це вважатиме

за вказане. Одначе він з жалем бачить, що тут зійшлося чимало контрреволюційного елементу. Товариші з „особового отделения" повинні звернути на це пильну увагу, бо боротьба з „контрреволюцією" це найголовніша завдача „рабоче-крестянской" влади. — Ми доти не зможемо наладити комуністичного ладу, доки не „уничтожимо", з корінем не вирвемо всяку контрреволюцію! — І став кричати, грозити, а опісля знов змяк і знижив голос: — То ви, товариш Потапенко, відтягаєте своїх кандидатів!...

— Якеж маю право відтягати? — обізвався Потапенко. — Громада врадила і сказала мені поставити, то я так і зробив. А скаже громада інакше, то так і буде. Я не маю ніякого права відтягати.

— Так? „Пасмотрім!" — Предсідатель гримнув кулаком в стіл. — Кожний голосуватиме з окрема явно!

„Чекісти", міліціонери та „комнезаможні" насторожили вуха, а деякі повиймали остентаційно записники, щоби нотувати як хто голосуватиме.

— Отже товариш Потапенко Василій! На кого голосуєте? — спитав голова.

Запитаний зовсім неналякано встав і сказав: — На тих, що громада хоче! — і вичислив всіх своїх кандидатів.

Так само голосував другий, третій і десятий дядько. Одним словом „гро-

мадські кандидати“ дістали 70, а „комуністичні“ тільки 6 голосів.

Такий вислід страшно збентежив комуністів. Схопився представник „уездной тройки“ і вибори уневажнив. Дивним дивом цим разом нікого не арештовано, тільки агітатори „печінки з себе виговорювали“ так переконували „недовірчивих селянських Томів“, що вони дурні і не розуміють високої мети комунізму, що вони — місто горнутися під інтернаціональний червоний прапор — все ще держаться самостійницького „жовто-блакітного“...

„Это так не будет товарищи“, кричали комуністи. — Ми вас заставим йти з нами одним комуністичним фронтом, хоч би й половина з вас мала пропасти. „Красноє знамя“ побідить весь світ, а ми, комуністи, є носителі тої нової світової революції. Вам товариші, предоставляється час, щоб зрозуміли духа „новаго времени“ і тоді результат виборів буде такий, як того вимагає революційний час.

Слідуючі перевибори також уневажнено, треті зряду рівнож. А що ті вибори назначувано вже не на неділю, тільки на будний день і виборці від 9. год. з ранку чекали до год. 3. або 4. попол. доки вибори зачалися і тратили собі дорогий робочий час — то на четверті перевибори вже ніхто з „громади“ не явився і ко

муністичний список „є вище“ перейшов одноголосно... шістьма голосами.

Незадовго після цього читали ми в повітових та ґуберніяльних „Извєстіях“ щось про одноголосний вибір таких та таких то важних комуністичних діячів в такій то „красной деревні“...

Річ ясна — це ще найделікатніший спосіб переводження виборів, може з огляду на проголошення раньше тої громади „червоною“ в противоложенні до переважаючого числа других громад, що всі ще оставали на „чорній дошці“. В останніх громадах ніхто не паньнався перевиборами, а прямо на місці кількох арештовано, иншим загрожено конфіскатою майна, і вибори пішли відразу гладко.

В подібний спосіб відбуваються вибори і між робітниками. Тому не дивуватися, що робітники в доволі рішучій формі зачинають вже протестувати і то не тільки на „вічно незадоволеній Україні“, де часто приходить і до кровопролиття, — але також вже в самих центрах комунізму: Москві та Петроградї (напр. з приводу останніх виборів до всеросійського совєту).

Одним словом вибори в совєтському царстві — це тільки блахман для краю і для закордону. Суть їх найкраще схарактеризував сам начальник камянецької „Чека“ Лавров з приводу протесту С

Ф. Русової від учительства і за даних ним учительству готових списків до вибору:

— Вы, тов. Русова, должны знать, что уже прошла пора, когда мы признавали выборчое право. Теперь мы его не признаем. У нас выборчаго начала нет. Мы сами выбираем тех, кто нам нужен и Вас заставляем их выбирать!

Так виглядають „вибори" в совєтському царстві.

Земельне питання.

Революція в тій справі поробила великі потрясення, одначе земельної справи зовсім не розвязала, а радше її заплутала. Найважніще це, що люде, які бралися до полагодження тої надзвичайно трудної і скомплікованої справи, виходили більш із теоретичних засад, а менше звертали увагу на національно-економічні і життєво-традиційні обставини, та майже зовсім не числилися із народньою психольоґією.

При ріжних переворотах всякі люде в ріжних громадах захопили більші чи менчі клапті землі, а по других (де випадково не було поміщика), людям нічого не дісталося. Ніякої системи, ніякої справедливости в тому розділі не було.

Коли большевики перший раз ішли на Україну, то поруч своїх запевнень, про

незалежність України (про що була мова вище) запевняли також, що вони зовсім не бажають насаджувати проти волі народа „комуни“, а хай комуністичним ладом живуть тільки ті, які цього бажають.

На ділі одначе вийшло зовсім інакше. Большевицький уряд заявив, що вся земля є державною і передається хліборобам тільки по дві-три, а подекуда по одній, а то навіть і по половині десятини на голову. Річ ясна: у кого велика сем'я, то йому дісталося й більше землі. Таким чином в одних повідбирали, а другим подавали землю і сяк-так ту справу, хоч провізорично унормували. Та це не всюди було переведено.

Не вважаючи на шалену й крикливу агітацію, та визначну підпомогу з боку уряду — не вдалося нігде на Україні спонукати селян, щоб вони заводили „комуністичні господарства“. Навпаки — непереможна течія індивідуально-власницька приневолила уряд покищо на девять літ загарантувати хліборобам право власности до тої землі, яку зараз обробляють.

Таке полагодження — річ ясна — українських хліборобів зовсім не задовольняє. І так большевицький уряд має надію, що по девяти роках лекше можна буде перевести націоналізацію і декретом

по всій Україні позаводити комуністичні господарства — а з другого боку хлібороби надіються, що по девяти роках прийде їм земля на віки.

Большевицьке гасло: „земля і воля" перестало вже давно впливати на маси. Бо в практичному життю виходить так: хлібороб обробляє, засіває поле, збірає — а те все йде „на учот" тай він сам, своїми кіньми, мусить відвезти як „развйорстку" або „продналог". Деяким оставляють по кілька пудів хліба, а в деяких забирають все до чиста.

З приводу цього селяне не хотять сіяти і обробляти і кажуть: „беріть собі землю тай самі її обробляйте. Вона і так властиво не наша, а тільки клопіт на нашу голову. Ціле літо працюй, а тоді цілу осінь та зиму вози „развйорстку" чи „продналог" тай ходи голий, босий і без сорочки".

І ця обставина ще більше скріпила індивідуально-власницькі інстинкти. Селяне накопичили тепер у себе дуже багато грошей. У деяких є гроші мішками і то найріжноманітнішої едиції. Вони дуже радо заплатили би „відчіпного", скільки би хто хотів, щоб кінець-кінцем бути певним, що дотичний шматок землі є його вічною власністю і він може свобідно розпоряжати його плодами.

Загально панує за кордоном пере-

конання, що большевики нищать до щенту всіх поміщиків. Та большевики тільки з початку не признавали великої посілости і „уничтожали помещиков“, але тепер вже зовсім явно признають велику земельну посілість. Раковський говорив на засіданні міської ради в Харкові дня 17. січня 1922. р. так:

„Україна має пропозиції здати в аренду великі земельні посілости. Принціпово це питання не зустрічає перепон і мусить бути переведено ще до початку сівби“.

Там де знищено панську економію так, що як кажуть і сліду по ній не стало, і землю розділено поміж себе, то воно покищо так і зосталося (бо, як бачимо, сов. влада старається вже відреставрувати велику посілість). Одначе де економія зосталась, там большевики обовязково завели т. зв. „совхоз“, цеб-то „совєтське хозяйство“.

„Совхоз“ — це нічого иншого як те саме поміщицьке добро, тільки під иншою назвою і управою. Я мав нагоду бути в кількох таких „совхозах“ і зауважив слідуюче:

Поміщицька земля зосталась непорушена, а на скільки селяне були розділили її поміж себе, то в їх ту землю відібрано. Весь живий і мертвий інвентар, розібраний селянами, відібрано і перевезено до „совхоза“. Ті самі парові плуги, якими

орали поміщики, — оруть тепер „совхози“. Ті самі молотилки працюють тепер, що і раніще. Великої ріжниці не видко, хіба що поміщицькі помешкання та господарські будинки стоять запущені і потрібують поправи.

Та замість одного поміщика, завідуючого чи економа, видко там цілу купу завідуючих, їхніх заступників, політкомів та воєнкомів, писарів, наставників і. т. д. А всі вони крадуть, розбірають, нищать — одним словом „кують залізо, поки гаряче“.

Бачив я і такі „совхози“, де завідуючим або яким иншим впливовим урядовцем був старий властитель-поміщик. Такі „совхози“ звичайно краще виглядають і працюють з більшим успіхом.

Селяне страшенно каються, що в свойому часі зовсім не понищили економій. Бо тепер не тільки що не дістали ніякого наділу землею і не користали з панського інвентаря, а то ще на підставі „трудової повинности“ — женуть їх большевики робити на тому панському лані, очевидно дурно, ще й на своїх харчах.

„Як би ми були в свій час знищили до тла економію, то большевики не малиб де заснувати „совхоза“ — кажуть селяне — а тепер стало багато гірше, ніж було за поміщика. Він платив і давав харч, тай і рятував часом, а „совхозові“ треба дурно робити і тяжче ніж за панщини“.

Взагалі становище селян незавидне. Працюй на полі, вози „развйорстку“ чи „продналог“, давай „обивательські“ коні з возом на підводи що кілька днів, виори та засій „комнезаможнім“ і. т. д. Що дня як у машині.

Большевики ніяк не могли дібратися до села, бо всі селяне дуже гарно держалися купи. З часом одначе удалося большевикам з'єднати для себе сільські злочинні одиниці — „не маєж села без болота“ — і зорґанізувати їх в т. зв. „комбєди“, або по українськи „комнезаможні“. Вони сповняють службу провокаційну, шпіонську та поліцейську і за це дістають чудові пайки, а крім того дістають сконфісковані в селян корови, коні, свині і домашню птицю, мають право на дорогах замість „заградітельних отрядов“ відбирати в переїзжих муку, цукор, масло, сіль і ріжні инші продукти; для них селяне мусять обробити і засіяти поле і. т. ин. Цікава річ, що не вважаючи на всі ці привілеї, взагалі дуже мало залишається в „комнезаможніх“; велика, переважна частина справжньої бідноти (не злочинної, здеморалізованої голоти) не хоче й чути про які небудь „комнезаможні“, а навіть чеснійщі виступають з „комнезамів“, або починають працювати там зовсім не в большевицькому дусі.

На загал українське селянство показало непереможну відпорність до всякого комунізму, а трьохлітня діяльність большевицька тільки, скріпила його традиційні власницькі інстинкти.

Земельне питання таким чином зосталось нерозвязане, і я переконаний, що большевики його не в стані розвязати. Та це питання буде гордієвим вузлом і для всякого иншого уряду, який прийшов би по большевиках. І від того, чи зуміє він підійти до цього питання з відповідного боку та розвязати його, не попадаючи знову в конфлікти і крайности, залежати буде і життя того уряду.

Причина голоду на Україні.

На міжнародній конференції допомоги голодаючому населенню Росії (CISR.), яка радила в Женеві 25. і 26. січня 1922. р., др. Нанзен вимагав зорґанізувати поміч і для голодуючої України, а в мотивах підніс, що „голод на Україні викликаний швидше політичними чим природніми причинами“.

Будучи наочним свідком того, як російські большевики систематично робили голод на Україні, хочу в тій справі подати декілька слів необхідно потрібних інформацій.

Вже сам державний устрій совєтського царства, опертий на цілковитому економічному підчиненню України російському центру, вказував на те, що Україна дуже погано вийде на тій неприродній спілці. Та життєва практика вийшла далеко поза межі навіть найбільш фантастичних сподівань в тому напрямі.

Треба признати, що Україна, не дивлячися на довгу світову війну, в часі котрої вона прохарчовувала величезні російські армії в запіллю і на свойому фронті, не дивлячися на революцію опісля та важку визвольну боротьбу, серед якої всі воюючі між собою війська та відділи черпали поживу тільки у місцевого населення — вона мала величезні запаси хліба, безчисленну масу худоби, коней, свиний та домашньої птиці. Україна так була забезпечена на всяку „чорну годину", що могла з легкістю без ніякої посторонньої помочі перебути і 5 літ за рядом цілковитого недороду. І це найбільше кололо в очі захланних Москвичан.

Большевики грабили Україну головно трома шляхами: „развйорскою", „учотом" живого та мертвого інвентару, збираючи все, що було вище приписаної ними смішно малесенької і цілковито не вистарчаючої до ведення хазяйства норми та пляновим т. зв. розкулачуванням взагалі. Кромі того найбільш

улюбленими і дуже часто вживаними карами була конфіската цілого майна. Майно всіх розстріляних осіб було автоматично конфісковане. Мимоходом сказавши, ця остання постанова і була часто одинокою фактичною причиною засуду богатьох осіб на смерть тільки тому, шоби таким чином мати претекст до заграбовання їхнього майна.

Коли свого часу Німці та Австрійці, окупувавши Україну, зажадали в дорозі купна 50 міліонів пудів хліба, то большевики кричали, ба ще й тепер кричать, що вони цілковито знищили були Україну. Та тепер саміж большевики, завоювавши Україну, з великого милосердя до обрабованої чужинцями посестри та з надзвичайної любови до неї наложили „развйорстку“ на 200 міліонів пудів хліба і то не в дорозі купна або заміни за мануфактуру, чи рільничі знаряди, а прямо за дурно! І ще одно: Коли Німці та Австрійці закуплений хліб транспортували власними засобами, то большевикам мусіли укр. селяни власними підводами та на власних харчах доставити ту „развйорстку“ до зсипних пунктів або залізничих станцій.

Дуже помилявся би той, хто думав би, що селянин виповнивши „развйорстку“ мав вже спокій під тим зглядом. Фактично він з тої нещасної „развйорстки“

ніколи не вилазив. Приміром виповнила якась волость „развйорстку“, звезла її на призначене місце — кажім — 200 тисяч пудів хліба і дістала на це урядове потвердження, так за місяць приходить „предпісаніє“ нової „развйорстки“, а відтак через місяць або два знов нової і то вже — як запевняють — „останньої“.. Та не встигнуть і її звезти а тут „в революціоном порядке“ появилося нове „предпісаніє“. І так без кінця! Даром селяне протестували заявляючи, що чейже земля тільки один раз на рік родить і в зимі взагалі ніякого збору нема. Наколи яке село до означеного часу не виповнило тих „развйорсток“, то приходив відділ червоноармейців і сам стягав по свойому

При „учоті“ живого та мертвого інвентара панувала та сама грабіжницька система і тут не звертано ніякої уваги на елєментарні господарські потреби. Коли український селянин старався вговорити якогось „товариша“ та доказати йому, що для обробки стільки а тільки десятин треба, що найменше оставити йому 2 парі коней, бо треба кілька разів на рік орати на „чорні пари“ а дво- чи трилемішний плуг одна пара коний не завсігди потягне, то на це завирокував „культуртреґер“ десь з Вятки: — „Бросьте, товарищ, Вашіє буржуазніє предразсудки! У нас пахають одной лошадей і одной сохой і... харашо!“

I так „без разбору“ позабирано коні, корови, ялівник, свині, вівці, домашну птицю а також чимало плугів, молотілень, жниварок, січкарень і других приборів господарських.

Коли таку „розвйорстку“ і „учот“ інвентара переводжено загалом, то у заможніщих господарів брано — по їхньому сказавши — „под мєтьолку“ і забирано до послідного зерна та „до останнього хвоста“. Найбільш запопадливі хлібороби, які фактично найбільше продукували, остали з голими руками і дуже часто з плачем мусіли йти за прошеним хлібом!

Коли додати до того часті кари, конфіскати майна взагалі, коли додати всі поконфісковані маєтки тисячів розстріляних жертв червоного терору, — то можна собі уявити в якому стані опинилася Україна по одному році такого большевицького хазяйнування.

Очевидно всі міліони пудів хліба, всі ті безмірні зграбовані богацтва вивозилося в глуб Росії і тільки дрібонькі охлапи з того діставалися й „комбєдам“ за їхню яничарську службу в виді якого коня чи корови чи якого господарського знаряду. Та не всі члени „комбєдів“ хотіли користуватися опісля тією большевицькою даровизною. Велика їх частина — це загально відомі типи тих сільських голодранців, які „не орють і не сіють“ а тільки живуть з дня

на день, перебуваючи днину в корчмі а в ночі займаючися своїм ремеслом. Отже такий голодранець, діставши коня чи корову — зараз на другий день продав, пропив і збувся клопоту з голови. Як він далі буде жити, тим він найменше журився. На теж він „комбєд“ і стоїть у влади, а вже „куркуль“ має йому виорати і засіяти, отже чим йому журитися!... Як це зробить „куркуль“, коли йому забрали і хліб і худобу, це „комбєда“ обходило найменше. Таке „предписаніє с вище“ і коли „куркуль“ його не виконає, то піде в „чека“ або дістане кулю в лоб...

Та коби хоч все те зграбоване на Україні добро, всі ті міліони пудів хліба дійшли дійсно на своє місце призначення, нехай і в глуб Росії та було зужитковане на здоровля тамошним населенням, то бодай би не було такого жалю. А то ледви чи десята частина з того дійшла!

Поминувши вже такі крадіжи і рабунки, про розміри котрих ні Европа ні Америка не має навіть приблизного поняття — вже сама халатна, недбала й невміла безсистемна господарка тим неоціненим добром довела до його знищення в девять десятих частин.

Десятками і сотками тисяч пудів хліба зсипало на купу і там сире зерно затухло і погнило, друге зерно замокло, покільчилося і пропало. Десятки тисяч пудів

сала і стільконж пудів масла та инших того рода продуктів попсувалося. Я був сам свідком, як за 1 місяць в одному тільки Первомайську (Голті) викинено і закопано повні три ваґони сала, а таке ділялося всюди і весь час. Зібраних на одному пункті тисячів коний, коров, овець, свиний та домашної птиці, (напр. з цілого повіту!) не було кому доглядати, годувати та напоювати і вони плентались представляючи собою тільки шкуру й кости а далі сотками та тисячами погинули. Збіже призначене на засів большевики в своїй безмірній глупоті зсипали озиме і яре до купи і таким чином самі унеможливили посівну кампанію.

Так обрабовану і винищену Україну застав рік 1922.

Ґубернії одеську, миколаївську, катеринославську, запоріжську та донецьку навістила страшенна засуха. По деяких місцях так вигорів хліб, що не можна було розібрати, де посіяний був соняшник, а де пшениця або кукурудза. Мало того не можна було гаразд розібрати, де степ ораний і засіяний, де цілина а де дорога! . . . Ґубернії середньої та північної України дали по части дуже гарний а по части середний врожай. Всеж таки загально врожаю було по офіціяльним обчисленням стільки, що не тільки можна було тим

хлібом прохарчувати полудневу Україну, яка так страшне потеріпла від засухи, але навіть частину вислати голодуючому Поволжу.

Колиб не перешкода большевиків, то забезпечення навіщеної неврожаєм полудневої України з середніх і північних її областий було би пішло легко зовсім природнім способом. Селяне з полудневої України їздили власними підводами в околиці, де був урожай, і там купували або міняли хліб і збіже на засів. Та на приказ з московського центра установлено по всіх селах та по дорогах „заградітельние отряди" з червоноармейців, міліції та „всеобуча" і вони без ніякого милосердя відберали по дорозі весь хліб куплений нещасними людьми голодних областий, не дивлячися на їхні ріжні сільські, волосні та навіть повітові „удостоверенія". Також заборонено базарі (ярмарки).

Наложено т. зв. „продналог" приблизно в висоті „развйорстки" а до стягнення його спроваджено численну армію, яку розташовано в кожному майже селі приблизно по батальонові а кромі того на стратеґічних пунктах поуставлювано гарматні батерії.

Стягання „продналогу" відбулося доволі просто і ориґінально: На повіт наложено призначену скількість „продналогу", повіт розложив це на волості а

волості на громади. По громадах розложено „продналог“ між селян відповідно до скількости десятин землі без огляду на це, чи той селянин всю землю встиг був обробити і засіяти та чи кожда нива йому вродила. Наколи у кого не стало свого хліба на виповнення „продналогу“, то він мусів купити (такий був виразний приказ!) і дати відчіпного, бо інакше посадилиб в „чека“ а то і розстрілялиб, як і це часто бувало. При цьому ріжні продналогові комісії зовсім не держалися т. зв. приписів при установлюванню висоти „продналогу“ а звичайно поступали самовільно, накладаючи значно, часом два і три рази більше, чим належалося. Жалоби до вищих інстанцій не мали ніколи ніякого успіху і петентів з засади відправлювано з нічим, мотивуючи, що „тепер — мовляв — революційний час, в такі подробиці не можна тепер входити, коли мається перед очима загальне велике революційне діло; цим разом хай вже так останеться, а вже на слідуючий рік цілий налоговий апарат буде наладжений точніще“...

Забравши „продналог“, большевики знесли „заградітельние отряди“ та дозволили і вільну торговлю; — тільки не було вже що вивозити ані чим торгувати...

Большевики, забираючи з України хліб, — з другої сторони прислали сюди

численну свою армію на постій та прохарчовання а також спровадили тисячами дітий з голодуючих областий Росії а других сотки тисяч Москалів прибули самі. Чимже прогодує їх нещасна Україна, коли завдяки рабунковій господарці Москвичів самі її сини дивляться голодовій смерти в очі?

Страшний голод обхоплює чимраз ширші области України, також там, де був добрий урожай. Навіть Полтавщині та Харківщині не минути того страшного марева голодової смерти!

На днях представник д-ра Нанзена у Харкові, сотник Квіслінґ, телеґрафував, що пяти міліонам населення України грозить голодова смерть. Лютують тиф і холєра. Представник Стампа бачив у Царгороді старшин американських пароплавів, які саме вернули з Одеси. Вони розповідають, що неможливо уявити собі всього жаху одеського „життя“. Голод і хороби вбивають денно 2 до 3 тисячі людий. „Пайок“ зійшов на 15 ґрамів „хліба“ та окріп з якимись рідкими овочами. Дописувач кінчає: „ Американці запевняли мене, що не дивлячись на цей жах, „чека“ працює і совєтські комісарі продовжують розстрілювати всіх підозрілих“.

5.000.000 (пять міліонів!) наших рідних братів і сестер Українців засуджені

на нехибну страшну голодову смерть з руки московського наїздника, ізза рабункової його політики на Україні!

І, як довго Україна буде звязана з російським (все одно: комуністичним, білим чи чорним) царством, як довго ненаситний московський молох смоктатиме з неї всі живучі соки, живу її кров, так довго для населення цеї найбогатшої, молоком і медом текучої країни в Европі не мине постійна небезпека страшної голодової смерти.

Всяка так дуже негайно бажана і необхідно конечна посторонння поміч (о скілько фактично взагалі дійде до рук нещасних жертв голоду і не розтратиться по дорозі большевицькими комісарами та большевицькими охоронними і транспортовими орґанами) матиме тільки хвилеве значіння та не зможе усунути цеї постійної небезпеки на будуче, бо — сказано — голод на Україні викликаний політичними обставинами!

Тільки суверенна, цілковито независима Україна зможе в дуже короткому часі власними силами вилікуватися зі страшних, глибоких ран, завданих московськими імперіялістами та бути в будуччині головною житницею Европи. Вона (Европа) дасть її за це свої ізза недостачі ринків збуту накопичені величезні засоби

продуктів її промислу, яких Україна так необхідно і негайно потребує.

Та передумовою цього всього є зміна теперішних політичних обставин у вище згаданому напрямі. Це повинні мати на увазі ті ,що дійсно бажають уздоровлення Европи.

Промисел.

Промисел на Україні в страшному занепаді і нема надії на його піднесення в найближчому часі.

Фабрики, заводи, цукроварні і. т. ин. здебільшого понищені і зруйновані і то не за часів так званої „імперіялістичної світової війни" ані на початку революції, а вже за самого правильного хозяйнування большевиків.

На скільки деякі заводи ще цілі, то в них працює тепер в десятеро менше робітників, ніж за нормальних часів. Продукція в двацятеро менша і гірша. Велика скількість сирівців та складових частин заводських марнується і пропадає.

Наслідок того такий: люде ходять буквально голі й босі і грішне тіло прикривають мішками (які стали дуже дорогі, та вже й їх нема де дістати), по містах (наприклад в Одесі) немає опалу, світла, води, елєктрична станція не працює, не говорячи вже про трамвай і т. п

Большевики цілих три роки „лагодять“ промисел, та замість посуватися вперед, промисловий віз щораз більше котиться назад.

Нагайка в виді чека, та крикліва аґітація не в силі справитися із тою промисловою анархією, яку сотворили самі творці „рабоче-селянської республіки“.

Інакше й бути не може. Робітники не задоволені в найпримітивніщих своїх життєвих потребах. Платню місячну дістають таку, що не вистарчає на прожиття одного дня, пайки або смішно малі (і то не на сем'ю, а тільки на працюючого), або ніяких. мануфактуриніякої, а коли що й капне на рік, то від двох до пяти аршин якогось ріденького полотна чи якої иншої тканини на цілу сем'ю. Таким чином робітник з праці своїх рук ніяким способом не може удержати себе, не кажучи вже про жінку та дітей.

І робітники, щоб не згинути голодною смертю, є змушені розкрадати все те, що їм під руки попаде, та нести на базар, або розбірати заводські складові частини, переробляти їх на щось инше (напр. металісти) і продавати, або під яким небудь видом покидати завод та займатися спекуляцією, то що. Жінки фабричних робітників майже без виїмки цілими днями

спекулюють і властиво вони, а не їх мужі удержують дім. Дуже багато робітників ідуть в т. зв. „продработники", збірають по селах розкладку, транспортують її, стережуть і т. п. тай при тому розживаються. Що в наслідок цього ледви половина або й четвертина доходить до призначеної мети це річ ясна. І тут не помагають ніякі загострення, ані ніякі кари. Життєві вимоги й нахил до самоудержання сильніші за них.

Дуже часто буває, що робітники, бажаючи розвязатися з фабрикою чи заводом, пускають їх „з димом", або нищать в инший спосіб. Так було напр. з фабрикою для виробу сільсько-господарчих машин, та зі шкіряними заводами в Одесі. В той спосіб цього року самі робітники затопили вугляні шахти в Донбасі. Мимоходом сказавши, серед донбаських вуглекопів кваліфікованих гірських робітників майже вже немає, а працюють там майже виключно засуджені в концентраційний табор, або на примусові роботи.

Нова економічна політика.

Що такий правдиво комуністичний режім не будує, а навпаки чим раз то більше руйнує — це побачили й самі большевики, тай швидко почали зміняти

в тому напрямі свою т. зв. „економічну політику“, замовчуючи очевидно те, що ця нова політика, це є властиво зречення основних большевицьких і комуністичних засад.

Отже непримиримі вороги приватної власности і капіталу постановили як небудь притягти тих приватних власників та капіталістів до промислової праці.

На приказ з центру, мають бути всі заводи і фабрики передані в аренду, по змозі, бувшим власникам, а коли їх нема, то кооператіям, або иншим приватним людям. Вони мають ладнати з робітниками і вести заводи і фабрики на свій рахунок а державі, мають давати певну умовлену скількість продуктів. Цікаво, що сама большевицька влада, яка своїм кваліфікованим робітникам платить від трьох до пятнацяти тисяч рублів в місяць (і тих грошей звичайно по пів року не виплачує), жадає, щоб арендатори платили своїм робітникам від трицяти до пятьдесят тисяч рублів денно.

З другого боку большевики хотять як небудь притягнути чужий капітал і чужих великих промисловців. Особливо стараються навязати зносини з Анґлією і Америкою та Францією, обіцяючи великі привілеї, охорону, особисту недоторканість і всякі виходи.

Чи капітал і мирова буржуазія схоче спасати комуністичний рай від загибелі, та за яку ціну і чи взагалі можна буде зреставрувати большевицьку руїну і загоїти глибокі, кріваві рани (суспільні), які чим раз більше ятряться — покаже недалека будучність. Одно тільки правда: комуністичний лад в російському виданні так себе скомпромітував, що стане острахом і пересторогою для цілого культурного світа. І в цьому його сумна заслуга!

Посторонння поміч совєтській владі.

Большевики зовсім не криються з тим, що хотять за всяку ціну удержатися при власти до тої пори, доки вибухне загальна світова революція. І коли це станеться, то по їх обчисленням не тільки їхнє володіння в Росії, але взагалі і ґеґемонія в світі на довший час запевнені. Тим то і новий курс економічної політики треба вважати тільки стратеґічним відступом під натиском необходимости. Це признав сам Каменев заявивши:

„Як довго будемо відступати — тепер годі сказати. Це зависить від врожаю наступаючого року. Ми тепер тільки маневруємо і зараз трудно сказати, що ми будемо приневолені зробити.“

Одно тільки помітно, а це: навіть самі найзавзятіщі принціпіялісти - комуністи стратили вже віру в скорий прихід тої сподіваної світової революції. Вони правда бундючаться ще і відгрожуються „буржуазному капіталові", одначе цей собі з того нічого не робить, бо знає на яких хитких основах спочиває їхня влада і що ті основи вже тепер тріщать і грозять заваленням цілої комуністичної казарми, під звалищами котрої найдуть смерть в першу чергу її творці. І так парижський „Temps" (з 17. березня 1922.) ось як відповідає на большевицькі погрози:

„Коли заграниця не прийде з поміччю знищеному совєтами народові, то совєти не матимуть ніяких виглядів на істнованє: вони будуть знищені і втоплятьcя в своїй власній крові."

А коли „буржуазний капітал" так гарно здає собі справу із правдивого стану річей в большевицкому царстві, то чомуж не оставить його власній судьбі а навязує з ним торговельні і напів дипломатичні зносини та навіть збирається офіціяльно признати совєтську владу?

Рахунок дуже простий: Передусім вони гарно знають, що ніяка посторонння сила не в стані так ослабити російської імперії в самих її основах, як все руйнуючий її власний большевизм. Російський большевизм був небезпечний для Европи в

своїх початках, коли його кличі впливали на широкі робітничі маси промислових держав. Тепер, коли виявилося наглядно, що всі гасла, всі кличі, ціла криклива демаґоґія большевицька це одна величезна брехня, що вони проповідують одно, а самі роблять друге, що в самих робітничих огнищах: у фабриках установили большевики т. зв. „хозяйское самодержавіє“ і заставляють робітників працювати по 10 і 15 годин денно, що взагалі їхня господарка і політика оперта на червоному теророві довели до цілковитого розвалу а найгірше на цьому вийшли якраз робітники і селяне — большевизм перестав бути страшним і навпаки може служити тільки відстрашаючим зразком для робітничих і селянських мас всіх культурних держав. Отже тепер, коли російська большевицька зараза стратила вже ділаючу силу на робітничі маси Европи і тільки те робить, що до решти доточує російський та український орґанізми, — західним капіталістичним і мілітарним державам чейже вигідніще мати слабого, дряхлого сусіда, який приневолений так скакати як йому заграють, а то стратить у панів ласку і не одержить конечної до життя помочі, — чим з обновленими і уздоровленими могучими сусідами, з якими требаб серіозно числитися, можливо йти їм в дечім на уступки, а

котрі з часом можуть навіть вирости і в серіозних конкурентів.

Це з загального політичного становиска. А з екомічного боку такий хаос на Сході видається західному капіталові найкращою нагодою наловити товстих риб в мутній воді большевицького безладдя, бо ясна річ: ніяке правительство України і Росії по большевиках не дасть західному капіталові таких далекосяглих вигод і концесій, на експлоатацію, як большевицький банкрот, що не має нічого до страчення і таким чином хоче продовжити лиш на якийсь час загрожене своє життя

Експорт украïнства.

Останніми часами большевики закликають унраїнських еміґрантів та козаків з ріжних таборів до повороту на Україну для допомоги їхнього „державного строительства", обіцяючи всякі амнестії і т. д.

Того рода зазиви маютъ на цілп виробити за кордоном опінію немов на радянській Україні ведеться дійсно державна українська праця а з другої сторони — і то головна їхня мета — розбити центри українства на еміґрації, здеморалізувати та розігнати зорґанізованих козаків а всі повернувші особи взяти під строгий нагляд, запроторити їх в такі місця і в такі обста-

вини, де їм були би звязані руки і ноги та таким чином зробити їх раз на завсігди нешкідливими. А більш передовим, свідомим, ідейним провідникам українства грозить нехибна смерть, наколи цілковито не влізуть в російське комуністичне ярмо, бо вже чимало українських діячів переплатили життям свою легковірність.

І Винниченко послухав був большевицьких солодких слів та з доброю вірою поїхав помагати їм будувати радянську Україну. Та, коли побачив наглядно, що на Україні українство пригнетене так, що вже дихати не може і що всякі спроби поліпшити ті невиносимі відносини вважаються контрреволюцією і стрічаються з рішучим опором окупаційних правлячих кол, то використав найблищу нагоду, щоби втекти із сотвореного російськими комуністами раю на Україні і далі продовжати незавидне життя на еміграції, ждати кращих часів. І добре зробив! Бо як би його були большевики схопили, то без сумніву булиб його „укокошили" як контрреволюціонера і бандита....

Большевики, заводячи на радянській Україні тільки російську пресу а на українську (яка тільки по мові українська а по духові всеросійська!) дозволяючи тільки в дуже скупих розмірах і то не по всіх ґуберніях України, — викидають на закордонну комуністичну українську пресу

і на видавництва страшенні суми і, то зарівно в Европі як в іще більших розмірах в Америці. Що га вся преса як наємна страшне тенденційна. свідомо брехлива і має на меті паралізувати всякі українські самостійницькі змагання, — це все лежить в самій меті її істновання.

Коли я ще був в Одесі, то там ціле внутрішнє і внішнє діловодство по всіх урядах і установах велося виключно на російській мові. Одначе паспорти для осіб, виїзджаючих за кордон, видавалося тільки на українській мові і то на чисто українських (навіть не утраквістичних з російськими) бланкетах. Це також має на меті збаламутити закордонну опінію, немов на Україні веєж таки є якесь українське державне життя....

Натомість супроти самих Українців (не звичайних — а провідників комунізму!) проводить московський центр стару царську випробовану політику! Хто з Українців на думку російського центра стає йому із яких небудь причин невигідний, того звичайно або покликають до центра, або дають командіровку на Мурман чи на Кавказ, або висилають з місією десь за кордон. Очевидно Українцям дають номінальний провід тільки в менче важних місіях, як напр. дипломатичних заступників (або членів дипломатичного тіла) в Польші або Австрії, — а

вже напр. до Ґенуї між членами делегації не бачимо ані одного дійсного Українця! На такому становищі являються вони сліпими виконавцями приказів з центра (для контролі додано їм ще чимало Москвичів) і ревним сповнюванням їх заслуговують собі довірря, що їм можна з часом евентуально знов повернути на Україну.

Коли Раковський виїзджав до Ґенуї як заступник радянської України, то ходили чутки, що в часі його неприсутности вестиме діла українського „преднаркома“ Мануїльский або Затонський. Одначе показалося, що навіть оба ті „товариші“ є для московського центра за великими Українцями і замість них — читаємо — назначено „главнокомандующого южной армией“ Фрунзе!... Гарная то собі „независима“ укр. республіка, коли її голову назначується з російського центру!

І зараз на радянській Україні таке становище; Оскільки російський центр за кордоном реклямує українство, о стільки на самій українській території старається більш визначні і енерґійні українські одиниці усунути в делікатний дипломатичний спосіб і їх місця обсадити ряними Москвичами, Жидами чи Латишами, як самими надійними... А перед українськими комуністами стоїть тепер дуже трудна задача: боротися із тим плановим російським „експортом українства“...

Большевицька мораль.

Мені видається, що в цілій історії людства не найдеться подібного приміру так бездонно глибоко морального упадку, такого гидкого морального багна, як приніс зі собою російський большевизм в областях державного, публичного, приватного а навіть семейного життя.

„Проводирі нового ладу занадто часто жертвували навмисне найвищими моральними цінностями: людськістю, волею і — найціннійшим з усього — правдою... Святі домагання совісти називали „анахронізмом“ та „сентименталізмом“... Для мене мілітаризм, поліцийний терор чи брутальне насильство не освячуються тим, що вони стали знаряддям комуністичної диктатури на місце плютократії“.

Це короткі цитати з листа Ромена Роллана в парижській дуже лівій ґазеті „La Clarté“, де він обговорює етичну сторону нео-марксівського комунізму.

Етичними основами російського большевизму стояли: брехня у всіх її найріжнороднійших формах і відтінках і нерозлучний з нею, досі небувалий цинізм, далі демаґоґія, шпіонажа, провокація, обман, підкупство, хабарництво, та розвійність. Тому нікого не здивує, що в такому етичному середовищі найкраще процвитають грабежі, крадіжі, розбої і та зі

становиска людськости найогидніща інституція „чека“, на якій властиво опирається ціла большевицька влада.

Цей морально здеправований большевизм зумів витворити свої чисто комуністичні і етичні засади, оперті на самоволі, насиллю і безправстві. Дійшло до того, що большевики опираючись на тій своїй новій комуністичній етиці, підносять до ідеалу, прямо апотеозують найстрашнішу інституцію людства — людську різальню „чека“, представляючи її інституцією наскрізь етичною, наскрізь моральною.... І з того становища виходячи, взивають ще населення, щоби ту інституцію підпомагало! Мало того: Улаштовують публичні диспути для доказання високоморальної вартости „чека“ та для науки як треба поводитися „без сентименгів“. При одній такій диспуті в Одесі підніс якийсь „чекіст“ (якого імені собі не пригадую) з признанням, що у вознесенському мабуть повіті „следуватель чека“ поставив внесок на розстріляння свого рідного брата за „подпольную работу“ і ... його розстріляли.

— „Ето пустякі — відозвався на це другий „чекіст“ — товариш. Я подпісал смертний пріґовор на свого роднаго атца за петлюровщину! Ето у меня називається работать без сентиментов!“...

Цинізм і брехню видко на кождім кроці. Напр. на тюрму поставлять вивіску „Дом прінудітельних работ" № 1 чи який там і хтось посторонній думав би, що це дійсно має щось спільного з роботою. На ділі ж тюрма остала тюрмою, тільки зі збільшеними ще загостреннями і заключених не беруть нігде на роботу (з дуже малесенькими виїмками по протекції) ані навіть серед тюремних мурів не дають ніякого заняття... І так нещасні жертви ждуть бездільно, коли прийде грузовий автомобіль та відвезе їх в підваля „чека".

Та навіть маєстат смерти не здержує їх перед брехнею та цинізмом. Призначеним на смерть приносять зовсім формально виставлений урядовий документ (ордер), що їх випускають на свободу. Та місто на свободу відводять їх на т. зв. „круг" і коли над'їде грузовий автомобіль, то нещасні жертви укладається як снопи, на них сідають уоружені „чекісти" і так скорим темпом від'їзджають, але вже на вічну свободу, на вічний супокій...

Одначе з огляду на те, що та нова комуністична етика на других полях большевицького „строітельства" приводить до цілковитого розладу і загрожує навіть самому комуністичному царству, то бачимо в комуністичній пресі тут і там спроби боротися з тим „развратом" і з ґазетних дискусій при цих урядових спробах можна

приблизно пізнати до якої ступені упала загальна мораль.

Такі дискусії ведуться зараз головно з нагоди нового курсу большевицької економічної політики. В „Соціялістическом Вєстніке“ ч. 3 читаємо між иншим:

„Наколи до нової ери в совєтській Росії розцвитали розклад, крадіжи та хабарництво, наколи правительство з цілим грізним апаратом всевладних „чека“ всеж таки безсильне було боротися з тим лихом, то після переводу совєтських установ на „новие хозяйственние рельси“ цей розклад, крадіжі, хабарництво і цілковитий розвал достигли до невиданих, дійсно колосальних розмірів. Всі поховані товари вивезено на божий світ, та, коли раньше крали їх під полою по кусочкам, то зараз в цілковитій згоді з декретом про перевід на „новие хозяйственние рельси“, товари ті вже зовсім леґально вивозяться ваґонами на тіж самі „рельси“ продаються приватним особам за пів ціни, а друга установа купує у тої особи. Коли раньше крали на міліони, то зараз на міліярди“.

І цьому лихові годі навіть зарадити В справі проєктованих „реґуляцій і контролі“ того діла пише якийсь Матеосов в московській „Правді“ (з 17. січня 1922.)

„Для нас звучить це іронією наладнати „реґуляцію та контроль“ після цього як на другий день лідер партії і голова

республіки шлях свою промову присвятив питанню про нищення темноти та хабарництва, що стали грізними чинниками розвалу".

Виходить ясно, що весь совєтський державний апарат до такої ступені розточений хабарництвом та розтяганням державного майна, що цілковито неможливо повірити йому нагляд над товаровими, кредитовими та грошевими операціями.

Для доповнення цього образу не від річи буде додати декілька дат як маленький зразок про відносини на залізницях. Московська урядова „Экономическая Жизнь" подає перегляд крадіжей за час від 15. до 31. грудня 1921. р. на одному тільки залізничому шляху Москва—Казань, додаючи від себе, що ті дати ще багато неповні. Отже на повищому залізничому шляху сконтатовано 1258 випадків крадіжей. Скрадено м. ин. 16.650 пудів збіжа, 2.300 пудів инших артикулів живности, 10.041 пудів цукру, 10.000 пудів нафти, 17.000 пудів вугля, 90.000 пудів инших товарів і до того цілий ряд. випадків менших крадіжей.

Коли зважити, що всі залізниці охороняються численною залізничою „чекою", міліцією та залізничими служачими, коли зважити в додатку, що в кожному товаровому ваґоні їде звичайно транспортний комендант дотичного грузу, — то можна

собі уявити, що то діється при транспортах підводами, де немає тих всіх охорон та сторожів . . .

Характеристичний епізод большевицької моралі подає „Славбюро“:

— Совєтськими продовольчими інституціями разом з продналогом збиралися жертви на користь голодних Поволжа. Українське населення віднеслося дуже співчуваюче, радо даючи що могло зі словами: „Нема що балакати — як треба, то треба“. Але хутко виявилося, що продовольственники, зібравши жертви, продавали їх спекулянтам або міняли за самогонку. —

Для тамошніх відносин — це природне і самозрозуміле і навпаки булоб дуже дивно, колиб всі зібрані жертви дійшли до рук тих, для яких вони збиралися,

Такоюж самою моралю перейняте і большевицьке т. зв. судівництво. Як відомо, головною основою юстиції є рівне право для всіх. І так є всюди, тільки не в большевицькому царстві. Тут окреме право для комуністичних патриціїв а окреме для прочих плебеїв-некомуністів. Міродайними тут звичайно клявзулі: „в виду пролетарского происхождения“ або: „в виду больших заслуг для комунизма“. Напр. докажуть звичайному плебеєві крадіж або хабарництво на кілька тисяч, то його розстріляють. —

одначе докажуть ту саму провину комуністові на міліони, то його увільнять або засудять на короткий час „концлаґеру“, покликаючись зовсім явно на повищу клявзулю. Того рода засуди можна читати майже що дня в офіціяльних большевицьких ґазетах в рубриці: „Красный суд“. Те саме за надужиття, за вбивство чи які инші провини. (Виїмку становить, коли ходить о вбивство якого комуніста.) Наприклад винницькому предсідателеві „чека“ т. зв. „вохри“ доказано, що він в листопаді 1921. року розстрілами сотками винищував зовсім невинних Українців та за це революційний трибунал в Київі засудив його на смерть. Одначе „в виду большых заслуг для комунизма“ даровано йому життя і він за якийсь час в иншому місці далі винищуватиме Українців. . .

Так виглядає негідна комедія, що називається большевицькою „юстіцією“.

За далеко нас завелоб представлювання морального упадку в приватньому та семейному житті, одначе це дуже легко собі уявити. Та вже повищі, на офіціяльних большевицьких даних оперті факти доказують наглядно, що та „зовсім нова“ російська комуністична етика, яка становить цілу основу теперішньої совєтської будівлі, вже так розточила цілий орґанізм величезного державного апарату, що він розпадеться своєю власною тяжестю

Перед большевиками стоять зараз дві делеми: або з певними модифікаціями продовжувати систему несправедливости і насильства, основою чого з природи річи мусять бути шпіонажа, провокація і терор, — або зірвати з нею, давши народові особисту свободу, свободу преси, слова, зборів, товариського та політичного життя та допустивши до державного будівництва всі верстви суспільні, придержуються засади, що в правовій державі повинно бути рівне право для всіх.

Що й одна і друга евентуальність неминучо доведе до упадку большевизму — це ясне як сонце, а „tertium non datur“...

Настрої.

Відносини витворені большевицьким ладом впливають инакше на суспільність, що живе на Україні, а инакше на Москалів. Москалі і Жиди є тою пануючою нацією, що під голосним гаслом третього інтернаціоналу, „не оруть, ані сіють, а тільки готове збірають“, особливож із житниці давньої царської Росії—України.

В Москву йде весь хліб, туди йде і худоба, свині, масло, домашня птиця і взагалі продукти потрібні до життя, а на Україні, — особливож по містах — народ бідує і голодує. Також инші ставки і инші пайки призначені на півночі, а инші на Україні. В слід за тим майже

кожний Москаль і Жид дивиться на Україну як на свою комору, із якої можна брати і брати, а вже „дурний хахол“ своєю працею має її наповнювати. Виходячи із того становища, а також беручи під увагу звичайний спосіб життя Москалів і інтернаціональну вдачу Жидів — можна числитися з тим, що обидві ці нації в більшости ніколи не будуть правдивими противниками російського большевизму.

Натомість Україна, нищена економічно, гнетена політично, потопаюча в ріках невинно-пролитої крови чужими наїздниками, ніколи не примириться із цим чужим по вдачі і традиції ладом.

Не без того, що провокаційно-шпіонський комуністичний устрій витворює й підлі характери. Одначе взявши під розвагу не одиниці а загал, треба признати, що большевизм спричинився у високій мірі до піднесення і закріплення національної свідомости на Україні, витворив незломну течію самостійницьку та вкорінив в найширші верстви суспільности незалежну українську державну думку.

Раніш українська інтеліґенція здалека держалася від селян і робітників, і навпаки український селянин і робітник не довіряли українській інтеліґенції. Спільний гніт і та тяжка недоля, серед яких прийшлося їм жити під ярмом наїздників,

спричинилися до взаїмного їх зближення і з'єднання. І це хоч і окуплений великими крівавими жертвами — одначе, великий успіх.

Тепер на Україні немає майже людини, — за виїмкою очевидно тих одиниць, які занадто заанґажувалися і котрих життя в наслідок того залежить від удержання комуністичної влади, — якаб свідомо не бажала відірвання України від Росії. Українська держа́вність увійшла в тіло і кров, не тілько цілої української суспільности, без огляду на верстви, пол і літа, але також її конечність навчилися розуміти і відчувати і другі народи, що живуть поруч Українців на Україні, не виключаючи навіть чималої скількости Росіян та Жидів, не говорячи вже про Німців-колоністів, Греків та других.

Річ певна, що північний наїздник не скоро зречеться ласого шматка хліба, і ще не мало потоків крови попливе, ще не мало вірних синів і доньок України, впаде жертвою російського імперіялізму під інтернаціональною покришкою, одначе не за горами вже той ясний день, в якому спадуть чужі пута і Україна перейшовши тяжку школу життя та вилікувавшися з ріжних „комуністичних предразсудків", вільна і незалежена ввійде в сім'ю культурних народів.

Чужий гіпноз — чи власна орієнтація?

Коли Троцький третій раз посилав російську „Красную Армию“ на Україну, то робив це під кличем, який приблизно звучав:

„Україна — це земля українського селянина і робітника. Тому тільки український робітник і селянин повинні стояти на чолі української влади. „Красная Армия“ не йде завойовувати а визволяти Україну зпід чужого капіталістичного ярма. Урядовою мовою повинна бути українська. Команданти і комісарі „Красной Армии“ повинні мати це все на увазі і під особистою відвічальностю поводитись в тому напрямі.“

Ці знаменні кличі закінчив Троцький в свойому „приказі“ окликом:

„Хай живе вільна, незалежна українська радянська республіка!“

Рівночасно українська комуністична партія („боротьбисти“) дуже інтензивно працювала, переконуючи загал українського громадянства, що „тепер — мо-

вляв — дійсно зовсім инша орієнтація в комуністичному центрі. Лєнін і Троцький пізнали свої помилки за перших двох окупацій України. Тепер взагалі ніякої окупації не буде, а по звільненню України сам український нарід своїми внутрішними силами (а не надсиланими з центру комісарами) управлятиме всіми установами української радянської республіки. Взагалі Україна матиме не тільки національно-культурну, але й економічну і політичну самостійність".

Українське громадянство переважно вірило в правдивість большевицьких кличів. Українські повстанчі загони (большевики називали їх „повстанча армія", — а тепер називають їх „бандитами"), чуючи за собою большевиків російських, які несуть „національне і економічне визволення" від денікинських завойовників, скоро очистили терен України і большевики по більшій части „парадним маршом" заняли цілу Україну.

І тепер ставши панами ситуації, російські комуністи більше „не стіснялись", скинули свободолюбну облудну маску і без ніякого сорому показали своє правдиве звірине обличчя.

Перший, хто на своїй власній шкурі відчув благодати большевицької „свободи" — були якраз українські комуністи — „боротьбісти". На приказ центра

(виділу III. Інтернаціоналу) „боротьбісти“ мусіли розвязати свою орґанізацію, як „контр-революційну“, зліквідувати всі свої періодичні і неперіодичні видавництва, звинути всі свої аґенди і вступити в російську „Партію Комуністів (большевиків) України“ („КПБУ.“).*) Прово-

*) Початок цеї партії датується від 1918. р. Іменно в часі німецько-австрійського наступу проти большевиків з'їхалися були большевики України на партійний з'їзд до Катеринослава, на якому запала ось яка ухвала: „Немає ніякої України, є лише південна Росія, територія занята Німцями“. Одначе скоро по тім та сама партія проголосила „Українську Соціялістичну Радянську Республіку“ (УССР.) і сама приняла назву „Комуністична Партія Большевиків України“ (КПБУ.), а це сталося із ось якої причини: Совєтська Росія заключила з Німцями мир і тому не могла далі вести з ними війни. УНР (Українська Народня Республіка) також заключила з Німцями мир, — отже формально проголошено УССР. („Украинская Социялистическая Советькая Республика“), яка супроти Німців не мала ніяких зобовязань, а ще й до того, підшиваючись під чуже українське імя, могла паралізувати самостійницькі заходи УНР. чи української держави. І так появилася на світі „самостійна“ радянська Україна як вислід московських хитрощів з Кремлю, яка на ділі є тільки філією Москви і зі самостійністю не має нічого спільного. Навіть т. зв. українська радянська

каторську ціль большевицького наклепу „контр-революція“, котрої поняття є дуже розтягливе і неуловиме, — видко тут як на долоні. Бо коли хто є дійсний контр-революціонер, то він є ним без огляду на це, чи він належить до української чи до російської комуністичної партії. Однак, коли якась людина рано належала до української комуністичної партії, і тим самим на думку Росіян була контр-революціонером — а пополудни перейшла в російську партію КПБУ, і тим самим стала вже патентованим революціонером, то річ ясна, що цілю такої нагінки є — скріпити російський централізм (у цьому випадкові в комуністичній формі), а страшне слово „контр-революція“ є собі звичайним провокаційним средством до осягнення цілі.*)

Справившися таким чином з українськими комуністами, російські большевики навіть не думали додержати шумних обіцянок. Місто дати Україні самоуправу,

---

преса на Україні, — о скільки її там ще досі взагалі не припинили (бо на ділі переважну більшість української преси вже припинено), є тільки мовою українська; на ділі ж вся інформація йде з Москви і иншої не можна печатати, та взагалі духом вона московська і на Україну дивиться крізь призму „катеринославської“ точки погляду.

*) Із частини боротьбістів, які не хотіли увійти в КПБУ, повстала з часом

вони сцентралізували всі економічні і хазяйські справи, залізничі лінії, водний транспорт, всі копальні та заводи, почту і телеґраф, не говорячи вже про військову справу і т. п. Для України призначили з центра правительство, на чолі котрого поставили як на сміх того самого Раковського, який свого часу в переговорах заступав був совєтську Росію проти України. Таксамо з центра призначено людей на більш відвічальні посади по ґуберніях і повітах, а часом навіть і по волостях. На писарів, перекладчиків, нічних сторожів і т. п. низчі „чини“ призначувано також Українців. Урядування очевидно в російській мові.

Щоби краще задокументувати розуміння „російської комуністичної свободи“ порозвязували всі українські товариства, позачиняли книгарні і бібліотеки, забрали все громадське майно, найвизначніщих Українців зпоміж інтеліґенції, робіт-

---

на півофіціяльна партія т. зв. „Уканістів“ (УКП. — Українська Комуністична Партія). Виконавчий Комітет III. Інтернаціоналу не хотів одначе признати цеї партії і прийняти її до III. Інтернаціоналу, тому ця партія, як і попередня боротьбістів, мусіла увійти також в склад російської партії КПБУ. — Значить: може бути РКП. (російська комуністична партія), але не сміє бути української комуністичної партії!

ництва і селянства арештували і порозстрілювали, а багато инших вислали на Мурман або деинде в глиб Росії. Коли до того додати „развйорстки“, які страшним тягаром сіли на українського селянина, всякі контрибуції, удержування „Красной Армии“ по селах, всякі реквізиції і т. п. благодати, — то можна мати деяке поняття тої „свободи“, того обіцяного „комуністичного раю“, про що так багато говорилося, а ще більше писалося там і за кордоном. Загальна руїна, тисячі невинних жертв і море сліз — ось до чого довели російські завойовники найплодовитшу і природно найбільш богату країну в Европі. Так вигладає тепер „вільна“ і „незалежна“ „радянська“ Україна . . Російські большевики зводять назву України — за багато сказати до етноґрафічного — а до звичайного голословного географічного поняття*). Та часто-густо навіть сама назва Україна неприємно звучить в делікатних ухах російського комуніста і заносить контр-революцією.

---

*) „Пролетарская Правда“, московський офіціоз, що виходить в Києві, говорячи про „Дела федеральные“ в ч. 36 (149), каже, що нема ніяких меж автономії і незалежности окремих республік та кінчить:

— Покищо справа обходиться без таких норм і держиться „на прочнейшем и незыблемом доверии автономних и независимых республик к Москве“

бо напр. телеграфічну агенцію „Укроста“ себ-то „українсько-російську телеграфічну аґенцію“ назвали „Югроста“ себ-то „южноросійська телеґрафічна аґенція“.

А коли все таки тут і там український рух, чи то національний, чи освітний, чи економічний підноситься елементарною силою, то се діється проти волі окупантів і великими жертвами з українського боку.

Ось Вам правдивий, хоч далеко ще неповний нарис незавидних відносин на „вільній“, „радянській“ Україні.

* * *

Як же я здивувався, діставшися щасливо з того „комуністичного раю“ до Европи, — коли вичитав, що є якась „комуністична партія Східної Галичини“*) і вона об'єдналася із „комуністичною робітничою партією Польщі на основі договору між представником радянської України та Польщі“, що за гроші „комуністичного інтернаціоналу“ видає періодичні і неперіодичні часописи і книжки та удержує платних аґентів, яких праця зводиться до того, щоби вибілювати чорні відносини на радянській Україні та чорнити і грязею обкидувати ті інституції і тих передових українських діячів, які серед незвичайно

---

*) Це тільки шумна назва „партія“. На діліж це зникаючий гурток зложений з декількох людий.

важких обставин борються за дійсну самостійність України і кращу долю українського поневоленого народа.

Зацікавила мене стаття якогось Тараса Карпатського п. з. „Історична подія" в орґані східно-галицької комуністичної партії. „Нашій Правді", де саме вияснюється справа того феноменального об'єднання. Безконечною пустою балаканиною і утертою комуністичною фразеолоґією в роді „контр-революція", „рідна і чужа буржуазія", „економічний гнет", „націоналістичні хімери", „збанкрутоване національне дрібне міщанство", „революція пролетаріяту", „самоозначення народів включно аж до відірвання", „туманення робучого народа", „визволення з національного і соціяльного поневолення" і т. д. старається згаданий „товариш" переконати своїх читачів, що „комуністична робітнича партія Польщі" є „одиноким оборонцем гноблених мас Східної Галичини"*), що вона побідить, а „запорукою" тої побіди є факт злучення Комуністичної Партії Східної Галичини в один революційний фронт з польським пролета-

*) Карпатський пояснює що „Комуністична Партія Східної Галичини" є тільки областною територіяльною орґанізацією загальної „Комуністичної Робітничої Партії Польщі", з ідеольоґічного боку найсильнішої секції III. Інтернаціоналу.

ріятом під проводом комуністичної партії Польщі", що краща будучність української Східної Галичини міститься в кличу: „Нехай живе Польська Радянська Республіка".*)

Карпатський не говорить се на вітер, а подає конкретні „докази". Для доповнення образу наводжу їх. Іменно комуністична робітнича партія Польші буде — на його думку — поборювати гнет економічний, замикання українських шкіл, а навіть гнет релігійний та на-

*) Замітна річ, що Поляки поприотсю що так назву „дипломатичну офензиву з ліва" зачали рівночасно аналоґічний „дипломатичний наступ з права". У нас під руками ч. 271 „Рідного Краю" з дня 8. грудня 1921. р. ґазети видаваної у Львові за польські марки. У вступній статті читаємо:

„Ми переломили своєю тяжкою працею леди між обома народами в краю і причинилися до успокоєння умів і підготовили під порозуміння ґрунт. Тепер силою подій насувається конечність сотворення нової партійної орґанізації, опертої на принципах нинішнього часу, яка згуртувала би в собі всі розважні, незасліплені шовінізмом елементи зноміж українського населення під польською владою. Та орґанізація нехай би усунула на бік всяких потайних торговців народною долею, взяла в свої руки справу українсько-польського порозуміння і стреміла прилюдно до переведення його в життя..." Ті. котрі знають

сильства польських обшарників у Східній Галичині. — Це всьо б у д е — а коли його ще не було і нема, то не можна наводити цього як доказу. Та комуністична лоґіка инакша. Правда о д и н конкретний доказ є, а саме: на якихсь там сходинах підчас страйку в березні 1920. р. в Лодзі та Домбровській Паланці ухвалено резолюцію, щоб не колонізовано Східної Галичини. і Волині*). І ще — на його думку — така

потребу такої акції, повинні при тім памятати, що світ належить лише до відважних".

Давну польську методу політики на два фронти (рівночасно з Антантою проти Австрії і під кличем „Пши Тобє Панє стоїми і стаць хцеми" з Австрією проти Антанти) видко і тепер. Ціль такої дволичної політики ясна: чи остаточна побіда остане за „правими" чи за „лівими" — то Східна Галичина у всякому разі повинна остатися під польською владою. Ріжними дорогами до тої самої цілі! Та чи найдуть вони між українським громадянством таких вироднів, щоб за миску сочевиці відважилися продати ворогови окривавлену, скатовану Рідну Матір? — Мені видається, що у нас не знайдеться таких окаяних батьковбійників...

*) Теоретично ніхто не ухвалював, щоб колонізувати і Велику Україну, а скілько помимо того Москалів, Лотишів і инших налізло на Україну, а з другої сторони скільки Українців переселено на Мурман та в глуб Росії... Однак це діється під претекстом скріплення революційного елементу на Україні і ослаблення української „контр-революції"...

важна далекосягла подія, що в виду неї бліднуть всі дотеперішні змагання перших українських борців за свободу ба, всі зусилля цілого українського народу — вона „стоїть вище як 500 ріжних резолюцій Ліґи Народів чи Ради Амбасадорів у справі Східної Галичини“ і т. д., і т. д.... З того видко, до якого абсурду доводить комуністична демаґоґія в українському виданні...

Що за причина такого насильного вговорювання?

Із дальшого комуністичного викладу довідуємося, що тут розходиться про „непорозуміння, які на жаль зароджуються в деяких кругах молодих українських комуністів з приводу питання: що станеться зі Східною Галичиною по побіді соціяльної революції? Чи й на далі вона залишиться частиною польської радянської республіки, чи увійде в склад радянської України?“

„Відповідь ясна — пише дальше Карпатський — вона звучить: Ніхто з польських комуністів не стоїть на становищі, що Східна Галичина є польським краєм!... Польським комуністам є ясним, що Східна Галичина тяжить до свого центру Великої України“... „Комуністична партія Польщі самозрозуміло стоїть на становищі, що Східна Галичина — це земля селянина і робітника українського...“ і т. д. і т. д.

а кінець тої балаканини є клич: „Нехай живе польська радянська республіка!“

Тільки дитину можна заспокоїти такими „гарантіями“ в роді „ясно“, „самозрозуміло“ і т. п., якими Карпатський хоче вговорити „деяких молодих українських комуністів“.

Що до Великої України — то не якийсь найманий письмака — але самі творці російського комунізму і духові та фактичні його вожди з власним підписом і то в зовсім конкретних формах, бо в оріґінальних приказах до „Красной Армии“ і комісарів ґарантували цілковиту суверенність України і ті свої ґарантії закріпили кличем: „Хай живе вільна, незалежна радянська Україна“! — а що на ділі вийшло з того? Де та українська комуністична партія, що так розпиналася за большевизмом і обіцяла правдивий комуністичний рай на Україні?

Як довго її потребували російські комуністичні верховоди як тарана до розбивання національної єдности, як середника до запанування над українським народом, — доти вона була в пошані і мала доступ навіть до самого Леніна, який — так запевняли — особливо прихильно відносився до неї і до української справи взагалі. Однак з хвилею, коли російські наїздники з великими кличами і обіцяньами на устах, з поміччю довірчи-

вих укр. комуністів заволоділи Україною
то не тільки не думали про здійснення своїх шумних ґарантій, — але в першій мірі викинули на смітник видушену украйнську цитрину, себ-то цілу українську комуністичну партію післали „в дураки“. . .

Як же блідо виглядають проблєматичні запевнення і вговорювання якогось там Карпатського під гаслом: „Хай живе польська радянська республіка“! супроти ясних і недвозначних ґарантій справдішніх вождів комунізму під гаслом: „Хай живе вільна, незалежна радянська Україна!“

І коли дійсне життя показало, що всі ті свободолюбні гасла і ґарантії російських комуністичних провідників — це тільки один блюф, один великий обман, — то, здається мені, навіть між наймолодшими українськими комуністами не найдеться такого, щоб повірив у туманні, нічим нікого не обовязуючі вговорювання якогось Карпатського, що польська радянська республіка принесе рай і спасіння для Східної Галичини. А твердити немов за гасло „совєтська Польща“ готові боротися українські революційні маси Східної Галичини — це вже таке безглуздя, що в то не повірить ніколи навіть сам автор тої чудної видумки. Навпаки! Не знайдеться чесного нормально-думаючого Українця під сонцем, щоб згодився віддати Східну Галичину в ярмо якої небудь

Польщі хоробливства (буржуазної демократичної чи комуністичної, — бо це не зміняє самої сути річи!) не говорячи вже, щоб хотів з кимсь боротися за цю справу та проляти хоч би одну каплю крови!...

Коли Карпатський так розпинається за комуністичною робітничою партією Польщі, „тої з ідеольоґічного боку найсильнішої секції III. Інтернаціоналу", то певно знає, а скоріще повинен би знати, як відноситься до українського питання саме та польська секція III. Інтернаціоналу. А коли він цю справу умисне, чи з незнання промовчав, то я поможу:

Отже в Москві, в самому серці сучасного комунізму, виходить орґан польської секції III. Інтернаціоналу п. з. „Komunistyczna Trybuna". Саме в тому приблизно часі, коли відбувалися страйки в Лодзі, Домбровській Паланці і других промислових центрах Польщі і на робітничих сходинах ухвалювано „для ефекту" нічим нікого не обовязуючі і з практичного боку банальні резолюції в виді свого рода протесту проти колонізації Східної Галичини і Волині — обговорювала „Komunistyczna Trybuna" між иншим і українське питання. Аґресивно-імперіялістичний тон зовсім не ріжнився від такогож тону вшехполяків в роді Дмовського, чи реакціонерів в роді Ґрабського, а саме офіціяльний орґан поль-

ської секції III. Інтернаціоналу короті сказавши став на такому становищі:

1) Східна Галичина — се польська земля, а її населення се Поляки, частина котрих в наслідок иншого віроісповідання і вікового впливу чужої східної культури почала говорити трохи відмінним наріччям, так званим „русінським діялектом".

2) Правобережна Україна, зостаючись багато століть під Польщею, так пересякла польською культурою, так переняласе державно польською ідеолоґією, що штучно витворювати неістнуючу т. зв. українську національну культуру, булоб рівнозначним із затратою сил і культурних цінностей.

3) Що до Лівобережної України — то там російська вікова культура залишила незатерті сліди і руйнувати її для проблематичної вартости т. зв. української являється з боку загально-людського поступу шкідливим.

Таким чином польські комуністи з під стягу III. Інтернаціоналу нічим не ріжняться від вшехпольських імперіялістів, які що до українського питання поставили собі звісне політичне гасло „Нема Русі, єст тилько Польска і Москва".

* * *

Твердити, що пролєтаріят не є заборчий, він не гнобить, тільки освободжує, — це

тільки нічого не значучі, життям ані фактами не узасаднені демаґоґічні голословні фрази. На самім же ділі пролєтаріят, коли не більше, то так само заборчий, як мале міщанство, буржуазія чи автократія. Цего не перечуть навіть найзавзятіщі комуністи. Для приміру возьмім хоч би брошурку Евгена Гуцайла п. з. „Фікція нації і національної независимости", яка вийшла в Америці.

Автор, стоячи на становиску всесвітного комунізму і колєктивізму, не признає нації, а в слід за тим і національної самостійности. Та мотиви, які він подає на оправдання цеї „його всесвітної ідеї" в приміненню до реального міжнароднього і міждержавного життя, доказують навпаки щось противного. Гуцайло пише напр.:

„Коли би я був анґлійським робітником, а мене хтось кликав до комунізму під кличем „независимости" і „самостійности", то я не пішов би на той клич, бо коли Анґлія проголосить независимість Індиї, Єгипту, Ірландії і т. д., то анґлійські заводи замкнуться для мене, а я або мушу вимандровувати з краю або примирати з голоду. Через те не треба дивуватися, що до нині анґлійські робітники ніколи не піднесли клича визволення анґлійських колоній і ось нині, коли Ірландія крівавиться за свою незалежність (Не вжеж можна припустити, що

всі Ірландці дураки і цілі століття битимуться за якусь національну „фікцію“? Независимість містить в собі національне, культурне й економічне визволення зпід чужого ярма! В тому й лежить причина такої довголітної упертої, крівавої боротьби. — Прим. І. Г.), то анґлійські робітники, котрі одним махом можуть зробити Ірландію независимою, досі не зробили того.*) Будучи анґлійським робітником, треба бути ворогом независимости Росії, України, Польщі і т. д., бо независимість, хоч би навіть комуністична, означає для него смерть або еміґрацію.“

---

*) Львівський „Вперед“, про якого чейже не можна сказати, що він відноситься ворожо до большевизму, обговорюючи в ч. 235 з 14. XII. 1921. р. у вступній статті „Вільна Ірландія“ здобутки Ірландців в анґлійсько-ірландському договорі з дня 6. грудня 1921. р. підносить, що в тій геройській нерівній боротьбі за національне визволення розмірно невеличкого народу проти могутньої держави, „по стороні Ірландців станув цілий культурний світ. В поміч її прийшла ціла ірландська еміґрація в Америці. По стороні Ірландії стануло ціле анґлійське робітництво, домагаючися від свого уряду сповнення всіх ірландських домагань“. — Як далеко польському або російському робітництву до цього відносно українського питання...

В звязку з цим питанням читаємо в иншому місці цеї брошурки ось таке:

„Колиб навіть сі держави (Анґлія, Франція, і т. п. Прим. І. Г.) були комуністичними, отже коли би продукція лежала в руках робітників, і лише вони хіснувалися тим, то і тоді комуністичні держави мусіли би вести війну зі своїми независимими сусідами, хоч би ті сусіди були також комуністичні. Бо кожда независима держава мусить мати ринки збуту і ринки закупна.“

Чи та війна, яку „мусять“ комуністичні держави провадити проти своїх також комуністичних независимих сусідів — не є таким же самим комуністичним імперіялізмом, як буржуазний імперіялізм, в імя котрого велося і ведеться буржуазну війну? Чи те діється під національним чи під інтернаціональним червоним прапором — це не зміняє самої сути річи!

До виводів Гуцайла треба додати тільки маленке доповнення. Всякий імперіялізм — чи буржуазний чи комуністичний чи який инший—не тільки шукає ринків збуту і закупна, а також і то головно експлоатує природні багатства і працею тої країни здобуті цінности. Щоби нарід такої експлоатованої країни був менше відпор-

ний і більш податливий намірам його сусідів наїздників — окупантів, передусім стараються знищити національну свідомість і національну культуру та традицію. Тому замикають товариства, зачиняють школи, конфіскують часописи і видавництва, обмежують свободу зборів, а в гірших випадках терори́зують арештами, позбавленням посад, конфіскатою майна, розстрілами і т. д. Рівночасно із безхарактерних шумовин гнобленої і визискуваної нації орґанізують „яничарів" до боротьби із визвольницькими змаганнями поневоленого народу. Коли до цього додати часто релігійні переслідування, адміністративні шикани, колонізацію для ослаблення місцевого населення та примусове виселення чи то поодиноких „небезпечних" осіб чи цілих ґруп і верств населення й инші тим подібні практики, — то можна мати приблизний, хоча далеко неповний образ всяких „благ", які невідмінно в більшій чи меншій мірі несе за собою всякий імперіялізм.

Тому не дивуватися, коли провідник німецьких робітників Бебель, маючи це все на увазі, сказав в одній своїй промові отсі знаменні слова:

„Коли одна держава нападе на другу, тоді робітники нападеної держави як один муж возьмуть в руки кріс і підуть боронити независимість своєї держави."

Як відбивається імперіялізм на населенню? — На це відповідь дуже проста. Підчинену завойовану націю кривдиться морально і матеріяльно, а пануюча нація користується як не писаними то фактичними привілеями, при чому кривдник іще нарікає на свого гнобленого „брата", мовляв — він шовініст, еґоїст, непримирний, необєктивний і т. д., і т. д. — А коли гноблений еще енерґічніше стане протестувати, або хопиться самооборони, тоді він в очах наїздника — гайдамака, бандит і т. п.

В цьому випадку слушно зауважує Гунайло в своїй брошурці:

„Кривджений не може бути об'єктивний в тому розумінню, що кривдник має лише поступити у визиску а покривджений має дальше дати себе обкрадати але лише в лекший спосіб, себ-то місто неволництва або панщини, має пристати на конституцію у визиску. Бо це не буде об'єктивність. Об'єктивність буде лише тоді, коли кривдник — поминаючи те, чи він має бути покараний чи ні — раз на все віддасть се, що забрав."

Примінюючи вище сказане в загальниках до конкретних наших обставин, прийдемо до одиноко можливого висновку: Буржуазна Польща загарбала Придністрянську Україну, Холмщину, Полісся

і частину Волині — а комуністична Росія поневолила Велику Придніпрянську Україну та Кубань. Український нарід доти не спічне, доки один і другий імперіяліст не віддасть йому всі области української землі, які насильно забрав, доки наш український народ не „гляне як хазяїн домовитий по своїй хаті і по своїм полі!“

Бо жити в утопії, немов „лише один колєктив, лише одна комуна на цілій земській кулі може дати робітникам реальну свободу“ (Е. Гуцайло), стреміти до цеї „всесвітної ідеї“, братися визволяти цілу людскість а самому гинути в ярмі капосного імперіяліста — це хлопяча фантазія а не здорова реальна політика досвідної людини. Гуцайло надіється що „розвиток господарства і техніки доведе колись до великої змішки народів і мов та винесе одну мову на домінуюче становиско, а тою мовою не буде жадна із теперішних мов ані ніяка штучна мова, а буде нею новий діалєкт, що повстане сам собою із всіх теперішних мов шляхом флюктуації і вимішки народів.“

Поминувши дуже проблєматичну вартість такої далекосяглої комуністичної теорії, — бо нині нема людини на світі, яка моглаб передвидіти по якому шляху піде розвиток людства, чи удержиться скрайний колєктивізм у виді комуни, чи навпаки скрайний індівідуалізм у виді

анархії, чи щось посереднього з того, чи яка зовсім инша форма, — навіть колиб весь світ пішов по рецепті комуністів, то на ,,одну комуну на цілій кулі земській", на ,,новий світовий діалєкт", а в слід за тим на заникнення усіх істнуючих націй на світі треба ждати би коли не мілiони то сотки тисяч літ.

А тимчасом життя не жде. Ворог, загарбавши нашу країну, — давить, нищить, руйнує, експлоатує, винародовлює, робить з нас погній для своєї культури, ми лишаємось безправними гельотами ,,на нашій не своїй землі." ,,Заки сонце зійде, роса очи виїсть." Навіть судячи зі становиська практичного комуніста нам не ждати на всесвітну комуну і від неї сподіватися спасіння, а сейчас братися до упертої визвольної боротьби аж до остаточної побіди. Теорія теорією а ,,живий живе гадає."

В реальній політиці не рішають хоч би як найкращі і найбільш далекосяглі теорії, а безоглядний еґоїзм та інтереси держави чи нації . Той ,,здоровий еґоїзм народови" заставив нашого сусіда вести заборчу імперіялістичну політику, а наш національний еґоїзм, якого вислідом природний нахил до самооборони, ратування життя — заставить нас до визвольної боротьби з наїздником на життя і смерть. — ,,Не чужого ми бажаєм але свого права!"

Таким чином найблизчою реальною політичною метою, спільною усім Українцям від найскрайніщих правих до найскрайніщих лівих, повинна бути цілковита независимість українського народа. Ми, як независима політична одиниця можемо і повинні увійти і увійдемо в союз з нашими сусідами — однак як повновартна сторона, дійсно як рівний з рівним.

* * *

Наш національно-державний корабель зараз на розбурханому океані великої революції і міжнародніх, державних та політично-економічних суперечностей. Під сю важну хвилю не пора зводити нам боротьбу між собою над тим, якою краскою помалювати би той наш корабель: жовто-блакітною, чи червоною, чи якою иншою, які поліпшення ввести би в машинерію корабля в розміщенні для його матрозів та пасажирів або й над цілковитою його перебудовою, а *всіми* силами взятися передусім до його *вирятування!* Наколи в наслідок нашого політиканства, нашої партійної ексклюзивности і нетерпимости та нашої апостазії і малодушшя затопиться наш державний корабель — то зайвими останугь хоч би найкращі проєкти перекрашення, направи чи цілковитої його перебудови.

Конечну потребу цілковитої незалежности України пізнала більшість самих партійних комуністів-Українців в КПБУ. І російський комуністичний центр, боячися, щоб „незалежники" на всеукраїнському партійному з'їзді не осягнули більшости і не перевели дотичної ухвали, — зарядив звісну „чистку партії", підчас якої викинено з партії в укр. областях до 60% комуністів як „неблагонадежних." А є між тими викиненими старі, свідомі, дійсно ідейні комуністи, що за царського режіму більшу половину свого життя перебули в тюрмах або на Сибірі, — однак тільки одну мають ваду, а це: не можуть погодитися з російським імперіялізмом хоть би в комуністичній формі...

В виду того твердити, що не улягає сумніву, що „вже перший з'їзд робітничих і селянських делеґатів Східної Галичини ухвалить злуку з радянською Україною" („Наш Стяг") — значить свідомо обдурювати себе і других. Коли російські комуністи могли викинути з партії 60% Українців, то що перешкодить таким вправним в кровавих виборчих надужиттях і махінаціях Полякам викинути хоч би й 80% і 90%, наколи вони з польського імперіялістичного становиска окажуться в партії чи на з'їздах небажаними? І є сотки других способів, особливо при диктатурі та терорі

з центра, — щоб не допустити небажаних елементів до голосу а не то до влади . . . — А впрочім сам же орґан польської секції III. Інтернаціоналу ясно і недвозначно зазначив своє становище до українського питання. Він на рівні з Пурішкевичем з одної і Ґрабським з другої сторони його прямо н е в и з н а є — і кінець!

Зі сказаного видко ясно, що „совєтська Польща" являється так само тюрмою і загибіллю для української Східної Галичини і взагалі для всіх українських земель, що мали нещастє тимчасово попасти під Польщу, як це зараз під теперішною буржуазною із соціялістичною закраскою Польщею.*)

Тому для Українця, без огляду на його партійну приналежність, можливий тільки

*) Маленький країчик тої комуністичної „свободи" відслонює нам коротка господарка у Східній Галичині за часів большевицької інвазії в р. 1920. А треба взяти під розвагу, що все таки та інвазія відбувалася під кличем „радянської України" а не „совєтської Польщі". Отже большевики, занявши під цим кличем частину Східної Галичини — не тільки ціле східно - галицьке правительство, але й повітових предсідателів „Ревкомів" поназначували з центра. В ґуберніяльних установах велося урядування по російськи або по польськи. (З Затонським і деякими другими „парадепфердами" можна було говорити й по українськи.) Та комісарем

один клич: Проч з всяким польським, російським чи яким иншим ярмом від монархістичної аж до комуністичної форми включно! Хай живе Вільна, Незалежна Україна!

Тільки зрадник національної справи, свідомий запроданець — Юда-Іскаріот

н. пр. такої найважнійшої области як народнього господарства назначено Савку львівського студента-Жидка (це його прибране назвиско), який говорив тільки по російськи або по польськи і страшно сердився, коли почув від кого українську мову. В його бюрах працювали майже виключно Поляки або Жиди, урядувалося по польськи, а вношені сторонами українські акти йшли до переводу на польську мову. Посадником міста Тернополя був тоді Болюх — Українець. Російські комуністи взяли були на „учот" всю мануфактуру, фабричні вироби, машини, медікаменти, хіруртічні приладдя, всі аптичні та дроґуерські продукти і взагалі всі товари по торговлях тай те все майно стали вивозити до Росії. Болюх запротестував проти такого очевидного рабунку, бож тих продуктів потрібно і для галицького пролєтаріяту, тим більше, шо в Галичині нема відповідних фабрик на виріб нових продуктів. Тоді Болюха арештовано, назначено посадником другого і майно таки вивезено. Ті і тим подібні практики комуністичної господарки отворили очи східно-галицьким симпатикам та ґрунтовно вилічили їх із „комуністичної недуги".

може стати під якою небудь формою по стороні гнобителя проти цього клича. — Для тих виродків шкода доброго слова і не для них призначені отсі рядки. Але люди, що поводуються не „намацальними" а правдиво ідейними мотивами, яким дійсно залежить на національному і соціяльному визволенню українського народа — без огляду на їх політичні переконання — найдуться певно в одній лаві борців за самостійність України.*)

„Наш Стяг" попри цитати з творів Леніна, Бухаріна, Жореса, Карла Маркса, уривків з парижського комуністичного маніфесту та з маніфесту центрального комітету російської комуністичної партії, містить також уривки з поезій нашого

*) Коли при спільній праці могли найтися найправіші царські ґенерали з найлівіщими комуністами під кличем: рятувати єдину неділиму Росію, — коли австро-німецькі соціял-демократи і їхні найзавзятіщі політичні вороги християнсько-суспільники могли зійтися в одному правительстві, — коли навіть між угорськими маґнатами і угорською робітничою соціял-демократичною партією могло прийти до цілковитої згоди і об'єднання, як то заявив премєр Бетлєм: на підставі „історичної конечности", — то між українськими партіями, з яких всі стоять на демократичному ґрунті, не має таких великих основних ріжниць, як у вище згаданих, щоби не можна найти спільного поля до праці. —

великого учителя. національного ґенія Івана Франка, називаючи їх „золотими словами“ („Н. С.“ ч. 3). Значить українські комуністи беруть його кличі за свої. А коли так, що слід би зазначити, що Автор невмиручого „Вічного революціонера“, незрівнаних „Каменярів“, пролетарського „Наймита“ та свідомого своєї мети „Мойсея“ огненними словами закликав до боротьби під кличем „Не пора Москалеви й Ляхови служить“ — „Під України єднаймось прапор!“ І коли ми не будемо шукати собі чужих богів, руководитись мемо не чужим гіпнозом а своєю власною політичною орієнтацією та сконсолідуємо всі наші сили і потрудимося „для власної хати, щоб ґаздою, не слугою перед світом стати“ — тоді і сповняться віщі слова нашого пророка, нашого національного Мойсея, Івана Франка:

„Встане славна Мати Україна
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяна річки
Одна нероздільна.

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
Згорне Мати до себе всі діти
Теплою рукою.“

Накладом „Українського Слова“ вийшли до
такі книжки:

1. Віктор Андрієвський. **До характерист українських правих партій.** Берлін, 1921. Стор
2. **В 60-і роковини смерти Тараса Шевченка.** Збі Берлін, 1921. Стор. 32.
3. Бандурист. **Жах.** Збірка оповідань. Берлін, 1 Стор. 32.
4. Богдан Лепкий. **Незабутні.** Літературні риси. Берлін, 1922. Стор. 84.
5. **Памяти Івана Франка.** Зібрав З. Кузе Берлін, 1921. Стор. 32.
6. Віктор Андрієвський. **З минулого.** Рік на Україні. 2 частини. Берлін, 1921. Стор. 158+
7. **Українська літературна мова й правопис.** Ук їнська Академія Наук. Найголовніші вила українського правопису і Е. Чикален Про українську літературну мову. Берлін, 1 Стор. 52.
8. Іван Котляревський. **Твори.** Том I. Ен З передмовою й поясненнями Богдана Леп Берлін, 1922. Стор. XVI+208.
9. Іван Котляревський. **Твори.** Том II. **талка Полтавка й Москаль Чарівник.** З передмо й поясненнями Богдана Лепкого. Берлін, 192

10—11. Дмитро Дорошенко. **Славянський** Коротка енциклопедія славянознавства. Берлін, 1

12. Д-р Степан Томашівський. **Під колес історії.** Берлін, 1922.
13. Володимир Леонтович. **Споминн утік** Берлін, 1922. Стор. 154.
14. Іван Герасимович. **Життя й відносини Радянській Україні.** Берлін, 1922. Стор. 104.

„Ukrainske Slowo“, Buch- und Zeitungsverlag, G. m. b.
Berlin-Schöneberg, Hauptstrasse 11.

